

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy

Dějiny kultury židovského národa

Bakalářská práce

Brno 2009

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Radovan Rybář, Ph.D.

Vypracovala:

Eva Straňáková

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila pouze literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Souhlasím, aby má bakalářská práce byla zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně dne.....

.....

podpis

Poděkování

Děkuji svému konzultantovi za odbornou pomoc a podnětné připomínky, které mi pomohli při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Dějiny židovského národa.....	7
1.1 Doba biblická	7
1.2 Doba talmudická a středověk	10
1.3 Židé v 19. a 20. století.....	12
2. Judaismus.....	14
2.1. Interpretace Boha	14
2.2. Pravidla Judaismu	15
2.3. Tradice v židovské kultuře	16
3. Hebrejská bible	17
3.1. Historie Hebrejské bible.....	17
3.2. Rozdělení Hebrejské bible	18
4. Synagoga.....	19
4.1. Význam synagogy.....	19
4.2. Architektonické uspořádání synagogy	19
5. Židovská bohoslužba	21
6. Cesta židovským životem	24
6.1. Žid	24
6.2. Vzhled židovského muže	25
6.3. Vzhled židovské ženy	25
6.4. Židovská rodina a židovský dům	26
6.5. Židovská kuchyně	27
6.6. Narození dítěte v židovské kultuře.....	28
6.7. Dospívání	29
6.8. Svatba.....	30
6.9. Rozvod.....	33

6.10.	Levirátní – švagrovské manželství.....	33
6.11.	Úmrtí a pohřeb	33
7.	Svátky židovského kalendáře.....	36
7.1.	Židovský kalendář.....	36
7.2.	Šabat.....	37
7.3.	Roš chodeš	39
7.4.	Roš ha-šana	40
7.5.	Jom kipur	41
7.6.	Sukot	42
7.7.	Šmini aceret	43
7.8.	Simchat Tóra.....	43
7.9.	Chanuka	44
7.10.	Tu bi ševat.....	45
7.11.	Purim.....	45
7.12.	Pesach	46
7.13.	Lag ba omer	48
7.14.	Šavuot	48
7.15.	Tiša be av	49
8.	Kabala a Chasidismus	50
	Závěr	52
	Použité zdroje.....	53
	Resumé.....	55
	Seznam příloh	56
	Anotace	57

Úvod

Cílem mé bakalářské práce bude objasnění židovské kultury, která v dějinném a kulturním kontextu zaujímá významné místo. Dále zmapování kulturního života židovské komunity a popis jednotlivých židovských svátků a tradic a jejich vazeb do historie.

Judaismus, jako jedno z nejstarších monoteistických náboženství, má ve světové kultuře významné postavení. Nejedná se pouze o náboženství určitého národa, ale judaismus, jako takový, tvoří obrovskou inspirační základnu pro křesťanství. Židovství se díky své pevné filozofii dokázalo udržet v srdcích svých stoupenců po mnoho tisíc let a židovský národ prošel velkými útrapami, které více či méně ovlivňovaly a přetvářely toto náboženství.

Na začátku své práce stručně zmapuji vývoj židovského národa od nejstarších dob po současnost. Jsem přesvědčena, že znalost židovských dějin, je pro pochopení celé židovské kultury nezbytná.

V další části mé práce se pokusím postihnout myšlení judaistické kultury v úzké vazbě na víru a roli tradic. Celá židovská víra se ve svém učení opírá o Hebrejskou bibli, která je nejvýznamnější písemnou památkou starověku, proto jí ve své práci neopomínám věnovat kapitolu. V další kapitole se budu věnovat popisu synagogy, zastávající v židovské víře roli svatostánku. Tato instituce umožňuje užší propojení s Bohem a má v židovské kultuře nezastupitelnou funkci. V souvislosti s tím navážu výkladem, jak probíhá podle tradice typická bohoslužba a jaké předměty a symboly židovské kultury k tomuto aktu slouží.

V další části své práce bude mým cílem interpretovat život židovského jednotlivce, prostředí, ve kterém žije, životní styl, který vyznává a který koresponduje s jeho vyznáním. Zaměřím se na významné mezníky v jeho životě a způsob dodržování všech rituálů, které k nim přísluší. V předposlední kapitole bude mým cílem popsat židovské svátky, jejich původ v dějinách a roli v kultuře judaismu. Konkrétně pak také popíši rituály, jaké se v daný svátek vykonávají. Poslední kapitolu věnuji problematice fenoménu židovské mystiky.

1. Dějiny židovského národa

1.1 Doba biblická

Dějiny židovského národa se odvíjejí již přes čtyři tisíce let. Konkrétně od doby, kdy se na území starověkého Izraele, asi 2000 let př.n.l., začaly usazovat první kmeny starověkých kultur. Než toto území obsadili samotní Izraelité, obývalo oblast nespočet jiných kmenů a kultur. Mezi ně patřili ve střední době bronzové Kananejci a Pelištejci. Neopomenutelná byla též kultura egyptská a chetitská.¹

Dějiny Židů se začaly psát prostřednictvím Bible, nejstarší písemné památky. O kmenech tato Bible hovoří ne jako o izraelských, ale hebrejských.

Bible samotná nám předkládá určitou vizi počátku světa, líčí život praotců, životy proroků. Podává první svědectví o významných osobnostech židovských dějin, které se zasloužili o růst a vývoj této jedinečné kultury. Nejstaršími jmény, o nichž se Bible zmiňuje, jsou jména patriarchů Abraháma, Izáka, Jákoba, Josefa, Mojžíše. Abrahám byl zakladatelem židovského národa a zejména postava Mojžíše je pro židovské dějiny významná, neboť to byl právě on, který na popud zjevení samotného Boha vyvedl Židy z egyptského područí za vlády faraóna Ramesse II. Ramessova vláda spadá zhruba do let 1290-1224 př.n.l.. Mojžíš je považován za zakladatele judaismu, židovského náboženství. Jak říká Bible, Mojžíš vedl Izraelity do Země zaslíbené, konkrétně Kenaánu. Podle Bible se také Bůh zjevil Mojžíšovi během putování pouští na hoře Sinaj. Předal mu na kamenných deskách vyryté své učení, nazvané Tórou. Tento okamžik je považován za počátek dějin židovského národa.²

Při putování Izraelců do Země zaslíbené docházelo k mísení kmenů. O starých tradicích izraelských kmenů pojednává kniha Soudců. Tyto kočovné izraelské kmeny v nové etapě svého vývoje změnily rapidně svůj dosavadní způsob života. Začaly se hojně zabývat pastevectvím, zemědělstvím a řemesly, což vedlo ke vzniku židovského království. Jednou z nejvýznamnějších osobností této epochy byl David, který sjednotil

¹ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 5.

² RENDTORFF, R.: *Hebrejská bible a dějiny*. Praha 2003, s. 29-43.

izraelské kmeny v jeden a určil Jeruzalém jako hlavní město. Po Davidovi se stal vůdcem národa jeho syn Šalamoun, který se zasloužil o výstavbu slavného Chrámu. O Chrámu se budu zmiňovat později v kontextu s židovskými symboly a architekturou. Období vlády Davida a Šalamouna bylo obdobím určité stability a blahobytu. Jediným výraznějším problémem byl konflikt mezi severní a jižní částí země. Konflikt se vyhrotil za vlády Roboama, nástupce Šalamouna. Došlo k roztržení země a vytvoření jižního judského království, jemuž vévodil Jeruzalém, a království severního izraelského s hlavním městem Samárií. Obě království se vydala na cestu samostatného vývoje. Severní, ekonomicky vyspělejší izraelské království, bylo centrem několika náboženských kultů, podnikalo války proti svým sousedům a za krátkou dobu se zde vystřídal větší počet vládců. Nakonec však bylo zničeno Asyřany. Naopak judské království se vyvíjelo oproti izraelskému království protipólně. Vládla zde davidovská dynastie, která svou mírnou politikou zajišťovala větší stabilitu zemi. Významnou událostí z tohoto období dějin byla tzv. Joziášova reforma, která na poli náboženském stanovila do Jeruzaléma kult jediného Boha. Avšak zánik judského království na sebe nenechal dlouho čekat. Došlo ke konfliktu s Babylónem a Jeruzalém byl v roce 587 př.n.l. dobyt. Pro židovskou kulturu to byl veliký otřes, neboť Babyloňané odvěkli veškerou židovskou inteligenci. I přes to se podařilo židovskému náboženství přežít a nakonec, po vyvrácení Babylonské říše Peršany, byl Židům perským králem Kýrosem umožněn návrat do vlasti.³

Prakticky ve 3. století př.n.l. spadala Judea pod vládu egyptských Ptolemaiovců. Začal se rozvíjet helénismus, který ohrožoval židovskou kulturu. Vše se vyostřilo při pokusu Antiocha IV. Epifana o násilnou helénizaci. Došlo k povstání vedeném rodem Makabejských a v roce 164 př.n.l. byl opět jeruzalémský chrám zasvěcen jedinému Bohu.⁴ Vládnoucí vrstvu Makabejců vystřídala dynastie Hasmonejců. Roku 63 př.n.l. využil občanské války a sporů v rodě Hasmonejců Pompeius. Jeruzalém byl znovu dobyt a celé území se opět ocitlo pod cizí nadvládou, tentokrát Římanů.⁵

³ SADEK, V., FRANKOVÁ, A., ŠEDINOVÁ, J.: *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. Praha 1992, s. 7-10.

⁴ LEMAIRE, A.: *Dějiny hebrejského národa*. Praha 1994, s. 78.

⁵ LEMAIRE, A.: *Dějiny hebrejského národa*. Praha 1994, s. 89.

Největší krize pak nastala za vlády Heroda. Do této doby pak vstoupil svým učením Ježíš z Nazaretu, jenž má pro židovství a následný rozvoj křesťanství neopomenutelný vliv. Osobnost Ježíše z Nazaretu je v kontextu k židovství považována za zlomovou. Ježíš přinesl nový způsob vnímání monoteistického náboženství a svým vlastním výkladem víry položil základ pro vznik různých způsobů interpretace víry. Díky svému osobitému způsobu výkladu víry, který se nebál propagovat veřejně, vyprovokoval své zatčení. Předmětem této práce však není snaha zkoumat pravdivost či nepravdivost Ježíšova učení, ale v souvislosti s židovstvím objasnit roli Ježíše z Nazaretu pro židovskou kulturu.

Ježíš ve svém učení věřil v to, že aby se člověk dostal blíže k Bohu, nepotřeboval Chrám a nepotřeboval ani dodržovat striktně Zákon. Většině Židů se jeho názory a učení nelíbilo, báli se jeho vlivu a tak byl později za své názory zatčen. Pro Židy v té době vyvstala otázka, zda mají právo někoho potrestat smrtí. Tak situaci vyřešili velice vychytrale, když nechali Ježíše zatknout římským hodnostářem Pilátem Pontským jako protistátního buřiče a podle římského práva ho nechali ukřižovat.⁶ Život Ježíše a jeho mučednická smrt se staly jakýmsi mezníkem v dějinách náboženství a daly podnět pro nový způsob interpretace víry. Z toho pojetí se vyvinulo křesťanství, jež se v podstatě dá považovat za odnož judaismu, a které pak v konečném důsledku dosáhlo většího vlivu na lidstvo v dějinách.

Po smrti Ježíše z Nazaretu došlo k rozdělení Židů na několik skupin podle míry a způsobu interpretace a dodržování judaistické víry. Jednu z nejvýznamnějších skupin tvořila skupina tzv. saducejů. Saducejové patřili spíše do aristokratické vrstvy židovstva a až ortodoxně lpěli na textu Tóry. Jejich „hnutí“ zaniklo v roce 70 zároveň s Chrámem, jenž se stal epicentrem vyznávání jejich víry. Další skupinou či směrem byl směr farizejů. Tóra byla dle jejich přístupu k víře obohacována o různé komentáře, které se šířili ústním podáním. Mezi další hnutí patřilo hnutí zélotů, jenž proslulo svým výrazně negativním postojem k Římu. Dále hnutí esejců, jež zastávalo různé postoje k určitým židovským tradicím a lpělo výrazně na rituálech. Později část esejců konvertovala ke křesťanství.⁷

⁶ JOHNSON, P.: *Dějiny židovského národa*. Praha 2007, s. 129-130.

⁷ CHOURAQUI, A.: *Dějiny judaismu*. Praha 1995, s. 14-16.

1.2 Doba talmudická a středověk

Dlouhodobá nadvláda krutého Říma měla za následek povstání, které se uskutečnilo v roce 66. n.l. V roce 70 byli Židé poraženi a jeruzalémský chrám byl natrvalo zničen. Dalším povstáním bylo povstání Bar Kochby roku 132 – 135, které bylo potlačeno. Židovský národ byl odsouzen, aby se stal na skoro dvě tisíciletí národem bez vlastního území. Jednotícím prvkem Židů roztroušených po světě se stal Talmud. Jednalo se o ústní zákon, který tlumočil náboženské a právní normy. Po porážce Bar Kochby se Římané snažili úplně roztržít judaistickou kulturu a jejich náboženství, ale neúspěšně. Talmud je tzv. ústním zákonem, a proto na rozdíl od psané Tóry podléhal dějinám. Měnily se podmínky, měnil se i Talmud. Babylónský Talmud se ustálil až v polovině 5. století. V židovské kultuře vznikla řada talmudických učilišť. Lektori byli označováni titulem „gaon“ – lektor a celé toto období židovských dějin, které zahrnuje 7. -11. století, je nazváno jako gaonské období.⁸

Novým náboženstvím, které začíná ovlivňovat judaismus je islám. Učenci začali kromě hebrejštiny a aramejštiny používat i jazyk arabský. Konkrétně na území muslimského Španělska v Andalusii v 10. století bylo umožněno Židům vytvořit centrum vzdělanosti. Díky vstřícnému přístupu maurů židovská kultura vzkvétala a rozvíjela se židovská filozofie, věda a literatura. V druhé polovině 11. století došlo v důsledku střetů maurů s křesťanským Španělskem o pokus násilného obrácení Židů k islámské víře, ale přesto je toto období považováno za zlatý věk židovské vzdělanosti.⁹

Kolem 13. století došlo k postupnému úpadku islámu ve Španělsku. Někteří Židé raději z existenčních důvodů konvertovali ke křesťanství a vznikla tak nová vrstva tzv. marranos – noví křesťané. Přestože konvertovali, stále dodržovali židovské tradice a skrytě žili pod vlivem židovské víry. V 70. letech 15. století pak byla vytvořena španělská inkvizice, která měla židovství potlačovat. Nakonec v roce 1492 byli Židé za vlády katolických panovníků Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského úplně vyhnáni. Přezivší utečenci založili podle hebrejského překladu slova Španělsko -

⁸ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 16- 19.

⁹ CHOURAQUI, A.: *Dějiny judaismu*. Praha 1995, s. 35- 38.

Sefarad novou sefardskou kulturu. Od 12. století se též velkým způsobem rozvíjí židovská mystika v hebrejském světě známá jako „kabala“, které se hlouběji věnuji v poslední kapitole.¹⁰

V pozdějších dobách mají významnější a větší úlohu v dějinách Židé, kteří obývali území dnešního Německa. Podle Bible jsou tito Židé nazváni jako aškenázští. Do střední Evropy pronikli jako kupci, ale všude se proti nim koncem 11. století vzesly vlny nenávisti, které doprovázely první křižácké výpravy. Měly v některých oblastech za následek smrt či útěk židovského obyvatelstva. Pozice židovského obyvatelstva se ustálila až ve 13. století, kdy bylo pod královskou ochranou. Za tuto ochranu však platili obrovské daně. Byly vytvořeny židovské čtvrti „ghetta“, kde bylo soustředěno veškeré obyvatelstvo a mělo svou vlastní samosprávu. Postavení Židů bylo ovlivněno historií a to tak, že křesťanský lid nad Židy uplatňoval svou nadřízenost za to, že Židé v podstatě zavinili smrt Ježíše Krista. Dokonce v roce 1215 IV. lateránský koncil schválil řadu protižidovských opatření, mezi nimiž byla zahrnuta i povinnost Židů nosit zvláštní znamení. Bylo též potřeba kontrolovat a korigovat oblast majetku. Židé neměli právo vlastnit půdu a nesměli vykonávat některá řemesla. Jejich hlavním zdrojem obživy byl obchod a finančnictví.¹¹ Koncem 13. století došlo na mnoha místech v Evropě k vytlačování jejich kultury a židovská kultura se v následujících stoletích postupně přesunovala. V roce 1569 byli Židé vyhnáni z papežských držav a přesunuli se více na východ Evropy, konkrétně do Polska.¹²

¹⁰SADEK, V., FRANKOVÁ, A., ŠEDINOVÁ, J.: *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. Praha 1992, s. 29-30.

¹¹ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 25-26.

¹² PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 26.

1.3 Židé v 19. a 20. století

Po staletí utlačovaný židovský národ dostal koncem 18. století šanci se emancipovat. Došlo ke zhroucení feudálního systému a nastalo osvícenství, jež hlásalo politickou a právní rovnost, a tím pádem i rovnost pro Židy. Došlo k hromadnému začleňování židovského obyvatelstva mezi běžné obyvatelstvo, přejímání jazyka, kultury, integrace do škol, na univerzity. Po roce 1848 v tomto duchu pokračoval liberalismus. Vyvstala nutnost v duchu nových, svět řídících doktrín, reformovat i samotný judaismus, což vedlo následně k rozdělení židovské víry na tři proudy podle postoje k reformám.

Vznikl reformní judaismus, který se jednoznačně stavěl k nutnosti přetvořit judaistickou víru vzhledem k potřebám moderní doby. V opozici oproti tomu stál nový ortodoxní judaismus a ve středu těchto dvou hraničních směrů stál konzervativní judaismus.¹³

V 70. letech 19. století opět začaly projevy protižidovské nesnášenlivosti a začaly vznikat strany s antisemitským zaměřením. To vedlo k rozsáhlé migraci židovského obyvatelstva do Spojených států amerických, kde založili novou americkou židovskou komunitu. Proti antisemitismu se postavil nově vzniklý směr zvaný sionismus. Jednalo se o národní hnutí, jež prosazovalo návrat Židů do původní vlasti. Sionistické hnutí postupně oživovalo zvyky a tradiční řád židovské kultury. Od roku 1882 začala postupně probíhat snaha o osídlení ve vlnách. Tyto vlny probíhaly do dvacátých let 20. století. Na přelomu dvacátých a třicátých let došlo k vyhocení situace, kdy proti židovským přistěhovalcům výrazně brojila arabská kultura, a došlo i k obětem na životech na straně Židů.¹⁴

Vlivem 2. světové války a silné antisemitské ideologie došlo ve čtyřicátých letech k masivnímu vyvražďování židovského obyvatelstva. To ještě více evokovalo snahu Židů o vytvoření svého státu na území jejich předků. V roce 1947 se konalo Valné shromáždění Organizace spojených národů, na kterém došlo k rozhodnutí o

¹³ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 18-19.

¹⁴ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 30-33.

rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát. Arabská vláda a lid však toto rozhodnutí odmítly akceptovat a hned v roce 1948 došlo k napadení židovské strany.¹⁵

Tyto konflikty se táhly po mnoho dalších let, kdy arabská vláda odmítala židovský stát uznat, s Židy jednat, či s nimi uzavřít mír. Tento závažný problém se víceméně začal výrazně řešit až v devadesátých letech minulého století, ale ke konečnému vyřešení konfliktu arabské a židovské kultury nedošlo doposud.

¹⁵ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 33-34.

2. Judaismus

Jak je výše uvedeno, judaismus se stal jedním z prvních monoteistických náboženství starověku. Jedním z prvních proto, že se sám vyvinul z tzv. izraelského monoteismu. Sám pojem judaismus v dnešní době označuje víru. Označuje určitý národ a jeho vztah se svým Stvořitelem, Bohem. Judaismus jako kultura vyznává určitá pravidla své víry a lpí na tradicích, jež jsou součástí každé kultury.

2.1. Interpretace Boha

Podle První a Druhé knihy Mojžíšovy se Bůh zjevil praotcům a Mojžíšovi na památné hoře Sinaj. Samotné boží jméno mohl použít dle judaistické víry pouze velekněz, a to jedenkrát za rok v Chrámu v takzvaný Den smíření. Boží jméno je podle Bible vyjádřeno pomocí souhlásek JHVH. „Židé se však z náboženské úcty vyhýbají výslovnosti Jahve a místo toho užívají pro označení Boha jiné hebrejské výrazy: „Pán“, „Jméno“. V českých biblických překladech se JHVH zpravidla překládá jako „Hospodin“. Často je Bůh v hebrejské Bibli označován jako „Elohim“.¹⁶

Ke správné interpretaci Boha pomáhá Třináct článků víry, které formuloval Maimondes. Maimonides byl filozof žijící v letech 1135 – 1204. Jeho články se staly součástí motlitebních knih a pomocí nich se dá nejlépe vyjádřit vztah věřících k Bohu a celý postoj k židovskému náboženství.

I. Víra v existenci Boha – Stvořitele

II. Víra v jednotu a jedinstvo Boha

III. Víra v netělesnost Boha

IV. Víra ve věčnost Boha

¹⁶ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 12.

- V. Víra, že Bůh je jediný, ke komu je možné se modlit
- VI. Víra v proroctví a jeho pravdivost
- VII. Víra, že Mojžíš je největší z proroků
- VIII. Víra v božský původ Tóry
- IX. Víra v nezměnitelnost Tóry
- X. Víra že Bůh je vševědoucí
- XI. Víra, že Bůh odměňuje spravedlivé a trestá hříšníky
- XII. Víra v příchod Mesiáše
- XIII. Víra v nesmrtelnost duše a zmrtvýchvstání¹⁷

2.2. Pravidla Judaismu

Být Židem znamená dodržovat 613 příkazů a zákazů, která se nazývají „micva“. Původ těchto příkazů je v Tóře, což je zákon, který měl předat Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaj.¹⁸

Původně jich bylo 613, 248 kladných ve smyslu „čiň“, 365 záporných ve smyslu „nečiň“. V současnosti se dodržuje asi 270 pravidel, 48 kladných, 222 záporných. Podrobně jsou tato pravidla rozebírána v Talmudu, což je největší dílo pojednávající o učení židovství.¹⁹

Talmud vznikl v zápětí po zničení Chrámu jako snaha Židů zachovat víru. Jednalo se o ústní zákon, který měl jednotící význam pro Židy žijící v diaspoře. Talmud tvoří Mišna a Gemara. Mišna jsou ucelené právní texty, které obsahují závazná pravidla

¹⁷ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 7.

¹⁸ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 25.

¹⁹ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 111.

„halachu“ a které sestavil rabi Jehuda ha- Nasi, který žil v letech 135 – 217. Je psána hebrejským jazykem a obsahuje šest oddílů. „Zera'im“ obsahuje zemědělské předpisy, dále „Mo'ed“, přeloženo jako Období, nebo Svátek, a vymezuje sváteční předpisy a mapuje židovský kalendář. Dalším oddílem soupisu pravidel je „Našim“, česky Ženy, který spravuje vztahy mezi mužem a ženou a vymezuje pravidla sňatku a rozvodu. Dalšími celky jsou „Nezkin“, v překladu Škody, vymezuje trestní a civilní práva. Dále „Kodašim“- Svaté věci, předmětem je kněžstvo a chrám. Toharot obsahuje pravidla očišťování. Tyto soupisy pak později obdržely doplnění, tzv. komentáře – „Gemara“. Celý tento soubor je pak nazván Talmudem babylónským. Druhý, Talmud jeruzalémský, se nezachoval v tak dobrém stavu jako Talmud babylonský, neboť vznikl za velice rušných podmínek pod vládou Byzance. Talmud je hned vedle Hebrejské bible jedním z nejdůležitějších pilířů židovské kultury nejen svým nábožensko-právním obsahem, ale obsahuje i literární žánry různých směrů, které podávají další informace o židovské kultuře.²⁰

2.3. Tradice v židovské kultuře

Jako v každé kultuře jsou zvyky a tradice neopomenutelným stavebním prvkem celé dané kultury. U židovství to platí dvojnásob. V podstatě celá judaistická víra stojí na přesném dodržování tradic, protože jejich dodržováním projevují Židé svou úctu a lásku k Bohu. Většina židovských tradic má kořeny v Tóře či v Talmudu a některé z nich byly ustanoveny rabíny během staletí. Původ veškerých tradic není tak snadno zjištělný, neboť část těchto zvyků a rituálů se přenášela v ústní podobě. Jejich dodržování je však právě smyslem života Židů a proniknutím do těchto tradic je člověk schopen pochopit židovskou víru.²¹

²⁰ SADEK, V., FRANKOVÁ, A., ŠEDINOVÁ, J.: *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. Praha 1992, s. 19- 22.

²¹ FISHBANE, M.: *Judaismus: zjevení a tradice*. Praha 1996, s. 27- 29.

3. Hebrejská bible

Hebrejská bible je samozřejmě nejvýznamnější psanou památkou židovského národa. Jedná se o sbírku spisů, která vznikala po dobu několik desítek staletí. Utvářela danou kulturu, mapovala život Izraelitů, stala se morálním a uctívaným kodexem, o který se mohl opřít celý židovský svět. Hebrejská bible je knihou, kde jsou ukryty počátky většiny židovských tradic a svátků. Nakolik jsou však události v Bibli pravdivé, je složité říci. Hebrejská bible je tedy především náboženským textem a v druhé řadě hned stavebním kamenem kultury judaismu, obsahuje totiž zákony, básně či různá proroctví.

3.1. Historie Hebrejské bible

Starý zákon vznikl po dobu tisíciletí a jeho obsah se předával v různých podobách. Jednalo se o ústní podobu, v písemné podobě se texty zachovávaly různě na kůži nebo na svitcích papyru. Tyto texty dostaly ucelenou podobu až v roce 70.n.l., po pádu Jeruzaléma. Text z této doby je text, jehož podoba se zachovala do dneška a nazýváme jej „masoretský text“. Tento text byl sestaven právě tzv. masorety, učenými písaři, přibližně kolem roku 900.n.l. Jejich texty postupně nahrazovaly ty staré. Nejstarší rukopisy Hebrejské bible jsou tedy z 10. století. Nejstarším konkrétním rukopisem je Leningradský kodex z roku 1008 n.l.. Obecně části Starého zákona vznikaly někdy kolem roku 1000 př.n.l. a vznikaly v průběhu celého tohoto tisíciletí. Datum vzniku rukopisu však nemusí chronologicky korespondovat s dobou vzniku předcházejícího spisu. Mezi stránkami, které na sebe dějinně navazují, může být i několik století rozdíl.²²

²² *Kniha knih-Bible*, In: 21. století Extra, 2008, podzim, s. 6-7.

3.2. Rozdělení Hebrejské bible

Samotná Bible je dělena podle křesťanství na Starý a Nový Zákon. Opěrným pilířem judaistické víry je Starý zákon, jenž je ekvivalentem pro hebrejskou Bibli. Hebrejská Bible je psána hebrejsky a aramejsky a člení se na tři části. První částí je Pět knih Mojžíšových, čili Tóra. Říká se jí i Pentateuch (řecko-latinsky)- Pětiknží. Obsahuje celky: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Tyto jednotlivé knihy každá pojednávají o určité epoše z dějin židovského národa. Kniha Genesis – Počátek mapuje samotné stvoření světa Bohem a pojednává o životě praotců Izraelitů. Exodus – Odchod líčí otroctví izraelitů a jejich následný odchod pod vedením Mojžíše a putování do Země zaslíbené. Leviticus líčí záležitosti kultu Levi. Numeri popisuje charakter všech kmenů žijících pod Sinajskou horou. Deuteronomium – Druhý zákon je chápán jako Mojžíšova řeč k Izraelcům.²³

Mezi další Židovské biblické knihy patří kniha Proroci a historické texty Jozue, Soudci, Samuelovy knihy, Královské knihy. Další knihy jsou tvořeny texty proroků: Iziáše, Jeremijáše, Ezechiela, Ozeáše, Joela, Amose, Abdijáše, Jonáše, Micheáše, Nuhuma, Abakuka, Sofonjáše, Ageuse, Zacharijáše, Malachiáše.²⁴ Další částí hebrejské Bible jsou Spisy – Ketuvim, mají charakter spíše historický a obsahují též poezii: žalmy, Píseň písní. Dále také Jobova kniha a Kazatel, Přísloví, jež mají spíše takzvanou mudroslovnou roli. Poezie je dále zastoupena knihou Ruta a knihou Ester. Apokalyptické texty obsahuje kniha Danielova.²⁵

²³RENDTORFF, R.: *Hebrejská bible a dějiny*. Praha 2003, s. 174- 204.

²⁴RENDTORFF, R.: *Hebrejská bible a dějiny*. Praha 2003, s. 9-10.

²⁵RENDTORFF, R.: *Hebrejská bible a dějiny*. Praha 2003, s. 10.

4. Synagoga

4.1. Význam synagogy

V židovské kultuře má synagoga roli základní instituce. Kromě bohoslužeb je také duchovním střediskem určité židovské obce. Zastávala též funkci školy. Synagoga jako taková vznikla už v době existence Chrámu v Babylónii, Egyptě a Římě. Název vznikl z překladu slova „shromáždění“, řecky „synagogé“. Je patrné z původu názvu, že instituce synagogy je produktem židovské diaspory. Stala se útočištěm věřících, školou, modlitebnou, ale i místem, kde se projednávaly otázky správy určité židovské komunity. Se vznikem synagogy se prosadila role „rabínů“ (hebrejsky- „rav“, „ravi“), kteří zastávali funkci dřívějších kněží. Synagoga se stala největším symbolem židovské kultury.²⁶

4.2. Architektonické uspořádání synagogy

Tím, že synagoga je v podstatě náhradou původního Chrámu, její části jsou nazvány podle chrámových částí. Nejvýznamnější částí synagogy je místo, kde se uchovává Tóra, a to tedy tzv. svatostánek (hebrejsky – „aron ha- kodeš). Svatostánek musí být situován svou polohou směrem k Jeruzalému, tedy na východ. Před vchodem do tohoto svatostánku svítí věčné světlo, neboli „ner tamid“. Dveře jsou zakryty synagogální oponou „parochet“ a nad ní visí draperie „kaporet“. Ručně psaný svitek Tóry je při čtení položen na stole zvaném hebrejsky „šulchan“. Další částí synagogy je „bima“, vyvýšené místo situované přímo do středu synagogy, kde se čtou hlavní texty při bohoslužbách. Hned před svatostánkem, vpravo od něj, je pult pro předříkávače zvaný amud. Předříkávač předříkává v průběhu bohoslužby určité texty, při nichž on sám musí stát na znamení pokory níže, pod úroveň podlahy. Při tradičních bohoslužbách se muži a ženy modlí odděleně, proto musí být synagoga konstruována tak, aby toto bylo možno zajistit. Ženám je v synagoze vyčleněna ženská modlitebna (ezrat našim), buď jako samostatná místnost, anebo na galerii. Pokud toto není možné zařídit, musí být

²⁶ CHOURAQUI, A.: *Dějiny judaismu*. Praha 1995, s. 21-22.

alespoň ženy a muži odděleni nějakou zástěnou. Další částí synagogy je knihovna, což vyplývá z toho, že synagoga je nejen modlitebnou, ale též vzdělávací institucí, místem určeným ke studiu Talmudu. Všechny předměty v synagoze a její samotné uspořádání jsou dané náboženským právem – halachou. Halacha však nijak zvlášť neurčuje vnější podobu synagogy. Podmínkou je pouze orientace celé budovy směrem na východ k Jeruzalému a samotný fakt, aby budova byla dostatečně výrazným bodem, aby samotné umístění dalo tušit význam stavby. Vnější rysy stavby většinou podléhaly dobovým slohům a tomu, jaké měla komunita finanční možnosti. Další podmínkou je to, aby věřící do sálu přecházeli přes určitou předsíň, ne rovnou z ulice. Předsíň zde má roli očišťovat věřícího před starostmi světa, aby přicházel k modlitbám s otevřeným srdcem a myslí. Doslova má věřící v předsíni zanechat své starosti. Co se týče vnitřní výzdoby stavby, byla též ovlivněna možnostmi komunity. Většinou byla synagoga vyzdobena různými náboženskými symboly, stěny byly zdobené štukem a nástěnnými liturgickými texty, podlaha mozaikovitá.²⁷

²⁷ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 15-25.

5. Židovská bohoslužba

Podle židovských zvyklostí víra ukládá třikrát denně se modlit. Je to rozděleno na ranní modlitbu (šachrit), odpolední (mincha), večerní (ma'ariv). V moderní době bývá večerní a odpolední modlitba spojená v jednu. V židovském světě se většinou dodržuje pravidlo, že pokud to jde, Židé se schází ke společné modlitbě. V případě synagogální bohoslužby má jednotlivec možnost kromě modliteb osobních být přítomen čtení Tóry. Běžnou bohoslužbu vede takzvaný kantor, který je přímo proškolen k předčítání modliteb. Rabimu, který je hlavním duchovním obce, přísluší kázání a hlavního slova se ujímá též při bohoslužbách o svátcích a rituálních obřadech, jakým je například svatba.²⁸

Vznik bohoslužeb má kořeny v 6. století př.n.l. a uspořádání bohoslužby prošlo obrovským vývojem, než se ustálilo do současné podoby. Postupně bylo do bohoslužeb zařazováno mnoho nových a nových prvků. Jádrem bohoslužby je čtení z Tóry. Tóra má pro čtení v synagoze podobu svitku, čili pás pergamenu navinutý na tyče. Tento text podléhá přesně pravidlům halachy, kdy je psán hebrejsky bez značek pro samohlásky a akcenty a vytváří ho kvalifikovaný písař (sofer“). Tyto svitky jsou uloženy ve výše zmiňovaném svatostánku. Svatostánek bývá většinou velice umělecky vyzdoben, kdy schránku obvykle podpírá dvojice lvů. Při čtení Tóry je zakázáno se dotýkat textu rukou a k obracení stránek bývají využívána ukazovátko („jad“).²⁹ Další specifikum bohoslužeb je používání specifických oblečení, povijanů „chitul“ a ozdob přímo pro text, texty bývají přitom do svatostánku po čtení ukládány, právě v tomto oblečení. Chitul se získal rozstříháním povijanu, do nějž bývá dítě zabaleno při obřizce. Tento zvyk má kořeny u německého rabiho Jáкова ben Moše Möllin. Rabi tehdy dovolil použít k zavinutí dítěte do plátna, jímž byla svázána Tóra. Rodiče tuto látku vyzdobili a vrátili rabimu. Od té doby se tento zvyk zejména v aškenázské oblasti zachovává.³⁰ Pult, na který se Tóra během čtení pokládá, je vyzdoben vyšívanou látkou či zdobeným

²⁸ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 114

²⁹ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 15-23.

³⁰ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 63.

polštářem. I již zmiňované dveře svatostánku- parochet mají svou specifickou podobu. Jsou vyrobeny z drahé látky a zdobeny motivy s židovskou tematikou: granátová jablka, zvířecí figury, koruna, vinná réva. S parochetem bývá sladěna i horní draperie- kaporet, na níž jsou znázorněny symboly jako sedmiramenný svícen, oltář, aj., a mají připomínat tradiční předměty z jeruzalémského chrámu. Stejnou roli má i věčné světlo (ner tamid), jako připomenutí svícnu v Chrámu. V mnoha synagogách nechybí specifický vysoký svícen zvaný menorah, který bývá postupně rozsvěcován o svátku Chanuka. Další předměty synagogy jsou lavbada (umyvadla), různé tabulky s náboženskými texty a pokladničky.³¹

Židovská bohoslužba se v průběhu času skoro neměnila, takže typická bohoslužba dnes probíhá víceméně v duchu starých tradic. Je předem určeno, v jaký čas probíhají určité bohoslužby. Tento přesný řád stanovuje pevně Tóra.

Pro bohoslužby zahrnující všední dny, šabat (židovský sedmý den odpočinku) a počátek nového měsíce připadá modlitební kniha „sidur“. O svátcích se čte z knihy „machzor“.³²

Bohoslužby probíhající ve všední dny mají, byť se jedná o každodenní rituál, pevně stanovený průběh.

Ranní bohoslužba „šachrit“ má pět částí a je v podstatě nejsložitější. První z nich jsou rituální motlitby věřících pronášené hned po ránu při přípravě na nadcházející den, při mytí a oblékání. Jedná se o takzvané „požehnání rána“. Čítají se pasáže z Tóry a Mišny, kterými si jedinci připomínají každodenní oběti. Tímto čtením Židé plní jeden z příkazů, které jim ukládá víra, a to příkaz každodenního studia Tóry. V druhé části „pesuke de zimra“ dochází ke čtení žalmů, kde je opěvována krása a dokonalost světa, který Bůh stvořil. Ve třetí části, kdy se čtou určité úseky z určitých knih, je nejintenzivněji vyznávána víra a nabádá se k dodržování příkazů stanovených Tórou. V této části je také objasněno, jak přistupovat k některým náboženským zvyklostem. Po

³¹ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 23.

³² ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 35.

této části „Šema Jisrael“ („Slyš Izraeli!“) je prostor pro osobní modlitbu, která tvoří čtvrtou část ranní modlitby. V židovském světě se jí říká „Šemoe esre“ („Osmnáct požehnání“), nebo také „Amida“ (jako modlitba pronášená „vestoje“). Obsahuje poděkování praotcům, osobní prosby a prosbu o mír „šalom“. Tento ranní rituál je proložen několikrát aramejskou modlitbou „kadiš“, neboli posvěcení a obsahuje i modlitbu za zemřelé.³³

Odpolední modlitba „mincha“ může být vykonána již půl hodiny po poledni, ale většinou se praktikuje těsně před setměním, kdy je spojována s modlitbou večerní. Je tvořena žalmem 145, který se v Tóře těší zvláštního významu a je doprovázen „Amidou“. Večerní modlitba „maariv“ má shodné některé části s modlitbou ranní, liší se pouze v požehnáních, která ji doplňují. Tyto uvedené modlitby bývají praktikovány zejména tedy v synagoze, ale samozřejmě se mohou uskutečňovat i mimo ni. Zde však platí podmínka přítomnosti „minjan“, alespoň deseti dospělých mužů.³⁴

V případě, že se jedná o svátek a ne všední den, je bohoslužba samozřejmě vedena jiným způsobem v závislosti na tom jaký svátek se slaví.

³³ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 117.

³⁴ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 37.

6. Cesta židovským životem

6.1. Žid

Za Žida je v judaismu považován každý, kdo se narodil židovské matce, neboť židovská genealogie se řídí podle matky. Židem se též může stát každý, kdo konvertuje procesem zvaným „ger“, podle pravidel halachy.³⁵ Žid je členem skupiny se stejnou vírou, Žid je člen národa. Neexistuje přesný popis toho, jak vypadá Žid. Občas jsou lidé svazováni předsudky podléhajícími antisemitské ideologie, že Žid má určité charakteristické vzezření. Není to však pravda, neboť o Židech nemůžeme mluvit jako o rase, je to národ.

Žid je spíše poznatelný díky dodržování specifických pravidel odívání. Tato pravidla je však možno různě interpretovat, podle toho, do jaké ortodoxní větve židovství jedinec přísluší. Základním pravidlem, které Tóra dodržuje je, že člen židovské komunity nesmí nosit oděvy složené ze směsi látek. Tomuto pravidlu se říká „ša'atnes“. Pro tento příkaz neexistuje v Tóře racionální výklad, u ortodoxních Židů je však pečlivě dodržován.³⁶

V průběhu věků Židé museli nosit na oděvu i určité znaky, které jim neurčilo Písmo, ale nežidovská část obyvatel, aby mohla lépe poznat Židy mezi ostatními a mohla na ně tak líp koncentrovat protižidovské nálady. Našívali si na oděv žlutý pruh, nebo kolečko. Tento příkaz, jenž se pro Židy stal též svým způsobem znakem jejich víry, má původ v roce 1215, kdy bylo ustanoveno na Lateránském koncilu toto označení příslušníků židovského národa. Byli tak lépe rozpoznatelní a stali se snadnějším cílem antisemitsky smýšlejících obyvatel. Tento znak židovství tedy vznikl za účelem diskriminace. Stejnou roli měl i klobouk, jako typická židovská součást oděvu, který byl pro diskriminační účely zohyzďován. V době nacismu zase museli na svém oděvu nosit

³⁵ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 13.

³⁶ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 107-108.

připnutou židovskou hvězdou. Židé však všechny symboly židovství, které vznikly původně k diskriminačním účelům, nosili s hrdostí.³⁷

6.2. Vzhled židovského muže

Dalším židovským příkazem týkajícím se odívání je připevňování si svazku třásní „citit“ na čtyřech rozích svého oděvu „arba kanfot“, aby se jim při pohledu na tyto třásně připomínala Hospodinova příkázání. Toto pravidlo bylo později rabíny specifikováno pouze k mužskému oděvu. Počet střapců v oděvu je přitom přesně 613, jako je počet příkázání. Další specifická část oděvu dotvářející židovský styl oblékání je tzv. kipa, což je pokrývka hlavy. Tato tradice však nevznikla v dávných dobách jako ostatní pravidla. Její původ má mnohem mladší historii, kdy tuto pokrývku Židé začali nosit až později na znamení vědomí, že nad nimi vládne vyšší božská síla. Židé kipu, nebo též jarmulku, nosí ke každému modlení a existuje v různých materiálových provedeních a barvách a rozhoduje i příležitost, pro kterou je kipa nošena. Zároveň vyjadřuje intenzitu vyznání. Pro kněží pak platí pravidlo úpravy vousů a vlasů. Toto pravidlo je formulováno v Písmu. V minulosti v Kanaánu sloužilo k odlišení kněží. Tito muži nemohli k úpravě svého plnovousu použít břitvu. Co se týče úpravy vlasů, je tento předpis vykládán různě. Obecná interpretace však zastává tvrzení, že nemohou odstranit kotlety či lokny ze spánků zvané „pejot“. Ortodoxní Židé toto pravidlo dodržují bez výhrad. Ostatní k úpravě vousů mohou používat nůžky či strojek. Ty halacha nezapovídá.

6.3. Vzhled židovské ženy

Ženy by svým způsobem odívání též měly ctít Tóru. V tomto smyslu je největší důraz kladen na skromnost- cnijut. Obecně Tóra neukládá, jak se mají ženy oblékat, je jim však zakázáno obléct si mužský oděv. Pravidla odívání žen formulovali rabíni. Základem je, aby žena byla oblečená mravně, aby svým oděvem sexuálně

³⁷ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 114-115.

neprovokovala, čili se nijak neobnažovala. Záleží samozřejmě na době a zvyklostech. Některé ortodoxní Židovky se zahalují kromě obličeje celé. Co se týče úpravy vlasů, svobodné ženy chodí s vlasy rozpuštěnými. Vlasy jsou to jediné, čím mohou svobodné ženy svádět muže. Ovšem po svatbě je i s tímto konec a vdaná žena by měla nosit pokrývku hlavy a krásu svých vlasů ukazovat pouze manželovi. Jako pokrývka hlavy v tomto případě slouží různé šátky, síťky a klobouky. Některé radikální skupiny Židů svým ženám po svatbě vyholují hlavu a ženy musejí nosit paruky.³⁸

6.4. Židovská rodina a židovský dům

Židovská rodina kromě základní sociální jednotky je základním prvkem židovského národa. Je primárním prostředím, kde je židovský jedinec každodenně konfrontován se svou vírou. V rodině získává základní povědomí o židovských rituálech, osvojuje si znalost Písma a seznamuje se s příkazy a zákazy víry.

V každé židovské domácnosti musí být řada předmětů symbolizujících židovské vyznání a každý židovský dům musel být hned po nastěhování zasvěcen. Po tomto zasvěcení má každý židovský dům na dveřích připevněn tzv. mezuzu- schránku, ve které je uložen náboženský text, který je použit při ranní a večerní modlitbě. Dříve měla mezuzah roli jako znak určující vyznání obyvatel daného příbytku, její role však přešla do role určitého fetišu pro štěstí, nemusí však už nutně symbolizovat dům, kde se dodržují všechny židovské rituály. Typická židovská rodina má ve své domácnosti předměty, které mají roli při dodržování židovských tradic. Za tyto předměty jsou považovány poháry na víno, nádobí pro přípravu masitých a mléčných jídel, sederové mísy, pokrývky na macesy a chaly, havdalové svíce či různé svícny. Mezi nejdůležitější předměty je v židovském domově považován jídelní stůl.³⁹

³⁸ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 112-113.

³⁹ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 69.

6.5. Židovská kuchyně

To, jak se židé stravují, má v židovské kultuře podstatnou roli, zejména pro to, že židovský stůl je místo, kde se odehrává většina rituálů. Většina svátků a rituálů je spojena se zasednutím k slavnostní tabuli a podávají se typické židovské pokrmy. Židé se řídí zvláštními stravovacími návyky, které vyplývají z jejich víry.

Věří, že čistá strava zachovává též jejich duševní čistotu, a pro toto používají termín „košer“. Pravidla košer stravování se nazývají „kašrut“. Tyto pravidla jsou přímo v Písmu, dána Bohem a Židé je tudíž považují za závazná.⁴⁰ Ze zvířat lze požívat ovce, hovězí dobytek, kozy, jeleny. Z menších zvířat lze jíst drůbež, jako kuře, krůtu, husu, kachnu, holuba. Z vodních živočichů pouze to, co má šupiny a ploutve, měkkýši jsou zakázáni. Dále neexistuje mléčné a masité pokrmy a tento zákaz má též svůj původ v Tóře. V souvislosti s židovským stravováním je možno setkat se s pojmem „parve“, kdy tento pojem symbolizuje potraviny, které je možno kombinovat jak s masitými, tak mléčnými pokrmy. Myslí se tím vejce, ovoce a zelenina, houby, luštěniny, těstoviny, deserty a nápoje. U vajec je zakázáno požívat je, pokud mají zárodek. Zásadně je třeba i dodržovat používání nádobí určené přímo pro tyto určité potraviny. Prodleva mezi tím, když chci jíst po masitém jídle mléčný pokrm, je různá. Záleží, o jak moc věřícího Žida se jedná. Někteří čekají hodinu, někteří ortodoxní Židé šest.⁴¹

Židům záleží také na způsobu smrti pojídaného zvířete. Věří, že duše sídlí v krvi, a že nelze ani u zvířete narušit jeho duši. Dodržuje se tedy i rituální porážka zvířete „šchita“, čili košerování. Košeruje „šochet“, vyškolený člověk, který zná pravidla košerování. Porážka zvířete je považována za posvátný rituál, provádí se velmi ostrým nožem. Před porážkou šochet porážce požehná a poté zvíře rychle a bezbolestně podřízne. Samotná krev rychle vyteče a většina se nedostane do masa. Poté je zvíře zkontrolováno, jestli je zdravé, a kusy masa, které jsou povoleny ke konzumaci jsou proprány a nasoleny, aby se z nich dostal zbytek krve. S nádobím probíhá podobný

⁴⁰ FISHBANE, M.: *Judaismus: zjevení a tradice*. Praha 1996, s. 137.

⁴¹ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 129-133.

rituál, kdy každý nový kus nádobí musí být „tojvelován“, „kašеровán“, čili rituálně omyt, tento proces probíhá v mikvi, rituální lázni.⁴²

Před samotným jídlem se podává kousek osoleného chleba, to má také původ v dávných dobách, kdy sypání soli provázelo každý obětní rituál. Stejně tak jsou všichni u stolu povinni umýt si své ruce jako kdysi kněží před procesem obětování.⁴³

6.6. Narození dítěte v židovské kultuře

Narození dítěte je v židovském světě nejen důvod k radosti rodičů z pokračování rodu, ale význam má pro celou židovskou komunitu, neboť přibyl další člen, jemuž bude vštěpována víra v souladu s pravidly halachy. Narozené dítě hned po svém narození podstupuje rituál, kterým je přijímán do komunity.

Narodí-li se chlapec, jeho přijetí do komunity je prováděno složitým obřadem. Tento rituál má základ v Tóře a narozený chlapec je při něm tak, jak ukládá Písmo, obřezán: „Obřezte maso své pokožky a bude to znamením smlouvy mezi mnou a vámi. Každý mužského pohlaví, jemuž je osm dní, ať je u vás obřezán.“⁴⁴

Obřízka se hebrejsky nazývá „brit mila“. „Svazek obřízky“ se provádí v domácnosti, nebo v synagoze a je považován za obrovskou událost. Je podmíněna přítomností již dříve zmiňovaného minjanu, deseti dospělých židovských mužů. Na začátku rituálu si dítě předávají všichni členové rodiny a žehnají mu pozdravem „baruch ha –ba, česky „požehnán ten, který přichází“. Tímto je zdraven neviditelný prorok Eliáš, který údajně je celému procesu obřízky přítomen jako patron. Chlapec podle původní tradice má být i na chvíli položen do tzv. Eliášova křesla, křesla pro dva, kde druhé místo zůstává prázdné pro proroka. Obřízku provádí vyškolený „mohel“, který odřízne předkožku speciálním obřízkovým nožem s kulatou špičkou. Dítě při tomto procesu drží „sandžak“- jeho kmotr. Chlapec při tomto procesu křičí, neboť je neslučitelné s vírou

⁴² SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 135.

⁴³ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 137.

⁴⁴ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 59.

podávat jakákoliv anestetika. Vztah s Bohem je možno navázat pouze při plném vědomí. Po tomto úkonu většinou otec dítěte pronese požehnání, ostatní přítomní na toto odpoví. Mohel pak řekne závěrečnou modlitbu, při které je chlapec pojmenován. Většinou se dítě pojmenovává po nějakém zemřelém příbuzném, aby se dále zachovala vzpomínka.⁴⁵

V návaznosti na Písmo se slaví ve spojitosti s narozením chlapce ještě jeden rituál. Slaví se pouze, pokud se jedná o první dítě a jde o syna. Dodržuje se na znamení upomenutí události, kdy podle Tóry Hospodin v Egyptě pobil všechny prvorozené. Při tomto činu ušetřil všechny prvorozené Židy a tento den je oslavován nejen o Pesachu, ale právě i při této příležitosti. Jednatřicet dní po narození chlapce je dítě „představeno“ a obřadně vykoupeno. V 18. století připojili k tomuto rituálu stříbrné mince na speciálních talířích.⁴⁶

Pokud se v židovské rodině narodí dcera, je s jejím narozením též spojen určitý obřad. Není už však tak honosný jako při narození chlapce. Tento obřad se uskutečňuje v synagoze o šabatou hned po narození, nebo po šestinedělí matky, kdy jdou obě do synagogy. Otec dcery je pozván ke čtení Tóry, při kterém pronese požehnání „kiduš“ a samozřejmě se hojně oslavuje jídlem a pitím.⁴⁷

6.7. Dospívání

V této životní etapě čeká židovského chlapce a židovskou dívku další rituální obřad, při kterém dosahují dospělosti. U chlapce je tomu ve třinácti letech a u dívek ve dvanácti.

Rituál, kdy chlapec dosahuje dospělosti, je nazýván „bar micva“. Jedná se ale o dospělost pouze z náboženského hlediska, kdy se chlapec stává zodpovědný za plnění příkazů a zákazů Tóry. Předtím měl za něj zodpovědnost otec. Tento obřad se

⁴⁵ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 59.

⁴⁶ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 65.

⁴⁷ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 30.

uskutečňuje v synagoze první sobotu po chlapcových třináctých narozeninách a má původ v počátku 13. století. Chlapec je poprvé povolán ke čtení Tóry. Po tomto čtení následuje hostina, na které má chlapec vlastní kázání a dostává od příbuzných dárky jako „talit“ modlitební plášť, jež je oblékán při čtení Tóry. Dále modlitební řemínky „tefilin“, jež muži nosí při ranních bohoslužbách. Dále již může nosit „kipu“. Zároveň vzrůstá jeho váženost ve společenství, protože už se může počítat do „minjanu“.⁴⁸

Vstup dívky do náboženské dospělosti je nazýván „bat micva“. Tento rituál musí být vykonán podle tradice jeden den po dvanáctých narozeninách dívky. Je to o rok dříve z důvodů dřívějšího vyspívání dívek. Kromě náboženské dospělosti je dívka poučena o menstruaci a hygieně těla s tím spojené. Dále se učí, jak přistupovat k židovské domácnosti, je vzdělávána v oblasti „košer“ stravy. O tomto rituálu ženy dostávají dary spíše do domácnosti, svícny, modlitební knihy, nádobí. Samotný rituál probíhá podle toho, do jaké skupiny Židů dívka patří. Většinou je jí dáno slovo při hostině, kdy má příležitost hovořit o nějakém náboženském tématu. Obecně platí, že čím víc je židovství dané komunity liberálnější, tím větší je podobnost s rituálem „bar micva“.⁴⁹

6.8. Svatba

Protože judaismus považuje manželský vztah mezi mužem a ženou za posvátné spojení v duchu pravidel Tóry a založení židovské rodiny snad nejdůležitější část židovského života, je židovská svatba považována za nejvýznamnější rituál v životě každého Žida.

Tóra k manželství nabádá několika způsoby. Jednak jedno z božských přikázání přímo zní: „Milujte se a množte se!“ a také nepovažuje život o samotě za život plnohodnotný.⁵⁰

⁴⁸ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 133.

⁴⁹ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 32.

⁵⁰ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 133.

Tradiční svatba má pravidla přímo daná v Talmudu v traktátu „kidušin“ (zaslíbení). Svatba „chatuna“ je velice důležitý krok, jehož příprava vyžaduje delší časový úsek. Nejprve je důležité určit datum. Za nejvhodnější dobu pro obřad je považováno úterý večer, vzhledem k tradici o stvoření. V Evropě je obecně zvykem, že se židovská svatba odehrává v synagoze, nebylo tomu tak ale vždy. Podle dřívějších zvyklostí se svatba konala pod širým nebem a v Izraeli se tato tradice dodržuje dodnes. V Evropě se však díky častým útokům proti židovskému obyvatelstvu tato tradice přenesla pod střechu synagogy.⁵¹

První částí přípravy na svatbu je samotná duchovní příprava. Před obřadem se někdy pořádá, záleží o jakou část komunity jde, „šabat chatan, kdy na počest své ženitby čte ženich z Tóry. Bývá zvykem, že se snoubenci minimálně den před obřadem nesmí vidět. Poslední den před svatbou je určen k soustředění nad klíčovým životním krokem, který je čeká. Musejí se postit a navštívit očištnou lázeň „mikve“, aby došlo k rituální očištění duše i těla. Snoubenci se vidí až těsně před samotným obřadem. Do té doby nevěsta (kala) sedí v jedné místnosti na pro tuto příležitost určeném trůnu. Přichází k ní svatebčané, gratulují jí a obdivují její krásu. Ve vedlejší místnosti se ženich (chatan) s ostatními muži modlí. Poté se podepisuje tzv. ketuba, svatební smlouva, ve které je slib manžela, že bude svou ženu ctít a milovat, uvádí se zde výše nevěstina věna a zároveň upravuje finanční vyrovnání v případě rozvodu. Ketuba byla vytvořena rabíny a jedná se o tradici ze starověku. O ketubě pojednává mnišský traktát Ketubot. Ketuba bývá většinou na dražším papíře, bohatě zdobená a ilustrovaná. Při obřadu ji podepíší dva svědci a předají ji nevěstě, která ji má v držení.⁵²

Nevěstino věno se dělí podle tradice na části s názvem „nichsej con melog“, částka, kterou nevěsta nenávratně vloží do manželství, a „nichsej con barzel“, což je suma, kterou nevěsta sice do manželství vloží, manžel s ní může disponovat, ale v případě rozvodu ji musí vrátit.⁵³

⁵¹ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 34-35.

⁵² ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 67-69.

⁵³ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ketuba> (18. 4. 2009)

Již v biblických dobách se svatební obřad rozdělil na dvě části, zasnuby „kidušin“, sňatek („nisuin“). Dříve mezi těmito částmi bylo zvykem mít rok prodlevu, v současnosti se vše děje v jeden den. V první části přichází pod „chupu“ (svatební baldachýn, který symbolizuje budoucí domov) ženich v doprovodu svých rodičů. Poté přichází nevěsta, kterou podle tradice vede matka nevěsty a matka ženicha. Je zvykem, že ženich při ověření, že se jedná o tu, kterou si vybral, přikrývá nevěstě tvář závojem. Nevěsta sedmkrát obejde ženicha a začne zasnubní obřad. Obřadu musí být kromě oddávajícího přítomni dva svědci a také již zmiňovaný „minjan“. Pak je zahájen obřad, při kterém oddávající požehná nevěstě a ženichovi nad pohárem vína a poté jim dá napít. Tato část zasnub končí tím, že ženich nevěstě navlékne zasnubní prsten. Prsten se však navléká na ukazováček pravé ruky, většinou je ze zlata a nesmí být zdoben drahými kameny. Prsten se začal používat až v 7. století našeho letopočtu. Dříve na znamení slibu ženich věnoval nevěstě minci. Někdy se též snoubencům zapůjčuje zvláštní prsten, na němž je vytvořena miniatura malého domečku. Než se přejde k samotnému sňatku, je většinou před svatebčany přečtena svatební smlouva. Poté je vysloveno sedm požehnání „ševa b'rachot“ a snoubenci znovu pijí z poháru vína. V závěru obřadu je slavnostně rozbit talíř či jiný druh nádobí. Ženich jej rozbije pravou nohou a svatebčané zvolají „Mazal tov!“ – „Hodně štěstí!“. Tradice rozbíjení talíře slouží jako symbolické připomenutí zničení jeruzalémského Chrámu. V některých oblastech se rozbíjí sklenice s vínem, jako ochrana před zlými duchy. Poté je novomanželům dán prostor strávit nějaký čas v soukromí v oddělené místnosti, kde je pro ně připraveno občerstvení, aby se konečně po jednodenním půstu mohli najíst, podle tradice by však mezi nimi mělo dojít k prvnímu manželskému aktu spojení „jichud“. Ostatní svatebčané se odeberou k hostině, kde se k nim po chvíli připojují novomanželé, a počíná pravé svatební veselí se zpěvem a tancem. Dříve bylo běžné, že svatební veselí zajišťoval „badchen“ – šprýmař a na hostině hráli židovští hudebníci zvaní „klezmerim“.⁵⁴

Dále bylo zvykem, aby měl ženich při hostině kázání na nějaké biblické, nebo talmudické téma. Na závěr hostiny se opět vysloví sedm požehnání a v některých ortodoxnějších kruzích se tyto oslavy opakují po sedm dní. Pokud se jedná o svatbu ve

⁵⁴ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 67-69.

velmi ortodoxní židovské obci, jsou při obřadu i při hostině muži a ženy odděleni jako při bohoslužbě.⁵⁵

6.9. Rozvod

Judaistická víra připouští rozvod manželství, „gerušin“. V tradičních společnostech však probíhá přes rabínský soud „bejt din“. Rozvod je dovolen pouze tehdy, nejde-li manžele v žádném případě smířit. Manžel je povinen vydat ženě tzv. „get“, což je rozvodový list sepsán soferem a který podléhá předem určené formě. Finanční vyrovnání v případě rozvodu upravuje ketuba. Většinou už v ní je vypočítaná částka, za kterou by žena mohla žít po dobu jednoho roku. Zvykové právo ukládá, že žena by měla dostat jednu třetinu majetku.⁵⁶

6.10. Levirátní – švagrovské manželství

„Židovské manželské právo zná švagrovské, levirátní manželství, nazývané v hebrejštině jibum. Zemřel-li muž po bezdětném manželství, byl jeho bratr povinen oženit se s vdovou a prvorozený syn z tohoto svazku nesl jeho jméno zemřelého. Odmítl-li bratr takový sňatek, musel podstoupit obřad zvaný chalica (zutí), při němž mu vdova po jeho bratru před svědky zula střevíc. Tímto aktem byli oba zproštěni vzájemného závazku.“ O tomto rituálu pojednává hlouběji kniha Genesis.⁵⁷

6.11. Úmrtí a pohřeb

Samotná smrt je v židovské kultuře také významnou událostí. Příprava na smrt probíhá ještě za života jedince. Je zvykem, že umírá-li příslušník židovské komunity,

⁵⁵ FISHBANE, M.: *Judaismus: zjevení a tradice*. Praha 1996, s. 130.

⁵⁶ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 69.

⁵⁷ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 68.

jsou tomu přítomni všichni jeho nejbližší. Je povinen se ještě, tedy pokud je při vědomí, vyznat ze svých hříchů, kterých se za života dopustil, a odříkat poslední modlitbu, při které naposledy vyzná svou víru „šma Izrael“. Když tento člověk zemře, postará se o něj pohřební bratrstvo „chevra kadiša“. V tomto bratrstvu jsou členové dané židovské obce, kteří by tento úkol měli vykonávat dobrovolně. Jejich prvním úkolem je připravit zemřelého na pohřební rituál, tedy ho omýt ve vodě, kde je rozmícháno vejce jako symbol života. Oblečou jej do pohřebního roucha a drží u něj stráž. Všechny součásti oděvu zemřelého musí mít bílou barvu. Pokud je zemřelým muž, obléká se mu „kitl“, roucho, jenž kdysi dostal svatebním darem od své ženy a které se nosí na počest určitých svátků. Dále je přikryt „talitem“, který dostal svatebním darem od svého tchána. Z talitu jsou odštíženy „cetit“ modlitební třásně, které již zemřelý nepotřebuje.⁵⁸

Rakev není na rozdíl od křesťanství nijak zdobená, je to obyčejná dřevěná bedna. Nezdobí se z důvodů respektování Písma, kdy před Bohem jsou si všichni stejně rovni. Je jedno, jestli zemře chudý, či bohatý Žid. V samotném Izraeli se nepoužívá ani rakev. Zemřelý je pohřbíván do svaté země, není proto důvod pro rakev. V židovském světě neexistuje zvyk, aby byl zemřelý po své smrti někde vystavován, po smrti se nesmí rušit jeho klid, aby jeho duše v míru doputovala do jiného světa. Je také přísně zapovězen pohřeb žehem. Tento zákaz pramení z víry v návrat Mesiáše, kdy se spolu s ním vrátí ostatní zemřelí, kteří by měli vstoupit zpět do svých pozemských schránek. Mrtvý je pohřben následující den po smrti, nejdéle dva dny, aby co nejdříve stanul před božím soudem. Při pohřbu se pozůstalí modlí a rabín má smuteční řeč. Rakev je nesena za obřadného pronášení žalmů na hřbitov. Rakev je spuštěna do země a pozůstalí na ni každý hodí tři lopatky hlíny. Závěrem je pronášena modlitba za zemřelé „kadiš“. Navzdory situaci je uspořádána hostina, byť smuteční.⁵⁹

Pro pozůstalé následuje dlouhé období smutku. Je rozděleno na tři období. To první se nazývá „šiva“ a drží jej nejbližší příbuzní. Těm je zakázáno po dobu sedmi dnů opouštět dům a zde musejí setrvat na nízkých stoličkách či zemi. Přicházejí k nim

⁵⁸ FISHBANE, M.: *Judaismus: zjevení a tradice*. Praha 1996, s. 131-133.

⁵⁹ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 37-39.

přátelé, kteří jim nosí jídlo a poskytují jim útěchu. Poté se drží „šlosim“, první smuteční měsíc, kdy se příbuzní vrátí ke svým povinnostem, na znamení smutku si však roztrhnou část oděvu, muži mají po tuto dobu zakázáno se holit a stříhat. Syn zemřelého je povinen do svého denního modlení přidat „kadiš“, který je povinen pronášet téměř po celý rok od smrti bližního. Rok údajně proto, že podle víry boží soud může trvat po celý rok a každodenní modlitba může pomoci zemřelému k odpuštění všech jeho hříchů a přijetí k Bohu. Kadiš jako takový však původně nebyl modlitbou za zemřelé. Jedná se o modlitbu věnovanou oslavě Boha a o zemřelém v modlitbě paradoxně není ani zmínka. Po třiceti dnech po úmrtí mohou pozůstalí odložit smuteční oděv, syn však má povinnost se stále modlit kadiš. Pozůstalí se nesmí účastnit žádných oslav, těmto rituálům mohou být přítomni maximálně při obřadu v synagoze. U ortodoxních Židů se až po roce vsazuje na hrob zemřelého pomník, do té doby nesmí být zesnulý rušen. Za truchlícího po uplynutí „šlosim“ není považován partner po zemřelém. Toho samotná Tóra nabádá, aby co nejdříve uzavřel další manželský svazek.⁶⁰

⁶⁰ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 39-40.

7. Svátky židovského kalendáře

Život Židů není tvořen pouze samotnou vírou, ale judaismus jako takový lpí na dodržování všech zvyků a tradic, jimiž si v průběhu roku Židé připomínají různé významné události z židovských dějin, nebo tímto způsobem dávají najevo svou oddanost k Bohu. Svátků v židovském kalendáři je velmi mnoho a můžeme je určitým způsobem pro přehlednost rozdělit. Vše však podléhá specifickému uspořádání židovského kalendáře. Právě s přihlédnutím na židovský kalendář, jsou svátky uspořádány podle pořadí, ve kterém v židovském světě v kontextu s židovským rokem chronologicky probíhají.

7.1. Židovský kalendář

U Židů se běh roku odvíjí podle zvláštního kalendáře. Na rozdíl od běžného počítání roku, kdy se orientujeme podle Slunce, pro Židy je rozhodující Měsíc. Konkrétně jeho oběh kolem Země. Ten trvá 29,5 dne a proto má židovský měsíc 29 nebo 30 dní. Za počátek měsíce je vždy považováno novoluní. Začátek měsíce musel být složitě sledován, než si Židé ve 4. století vytvořily přesně vypočítaný kalendář. Celkový rok podle toho pak trvá pouze 354 dní, což samozřejmě nesouhlasí s rokem slunečním. Tento rozdíl se vyrovnává jedenkrát za dva nebo tři roky, podle potřeby, kdy se do židovského kalendáře vkládá tzv. třináctý měsíc „adar šeni“, čili druhý adar. Prvním měsícem v občanském roce je podle židovského kalendáře měsíc „nisan“, který je považován za první jarní měsíc. Dalšími měsíci jsou ijar, sivan, tamuz, av, elul, tišri, chešvan, kislev, tevet, ševat a již zmíněný adar.⁶¹

Židovský rok na rozdíl od běžného začíná na podzim. Je tomu tak podle židovské tradice. Podle ní došlo ke stvoření světa v prvním dni měsíce „tišri. Od tohoto dne se počítá doba od stvoření světa. Podle Bible došlo ke stvoření světa přesně roku

⁶¹ VÍCHA, K.: *Symboly a svátky muslimů a Židů*. Ostrava 1996. s. 4.

3760 př.n.l.. Podle Židů musíme k tomuto číslu připočítat rok, který máme teď, a dostaneme z těchto údajů židovský letopočet.⁶²

Týden v židovském kalendáři má podobně jako ten nežidovský sedm dní. Dny však nejsou pojmenované, ale jsou označovány pořadím. Židovský týden začíná prvním dnem – naší nedělí. Končí šabatem, což je den sedmý, pro nás sobota. Toto zvláštní počítání se v židovském světě udrželo od starověku až do dneška. Je však jasné, že Židé žijící roztroušeni po světě vnímají plynutí času i z hlediska ostatních lidí, v jejichž blízkosti žijí a kteří nejsou členy židovské komunity.

7.2. Šabat

Je v podstatě nejčastějším svátkem, který se v židovském světě slaví. Jeho oslava se koná každý týden. Je to „den odpočnutí“ a v našem kalendáři tento den připadá na sobotu.

Prostřednictvím Písma je smysl šabatu definován takto: „Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočnutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty, ani tvůj syn a tvá dcera, ani tvůj otrok a tvá otrokyně, ani tvé dobytče, ani tvůj host, který žije v tvých branách.“ (Ex.20, 8-10).⁶³

Proč se slaví šabat, může mít v židovské kultuře hned několik důvodů. „Idea šabatu asi pochází z babylonské astronomie, ale v knihách Exodus a Deteronomium zdůvodňuje jako připomenutí odpočinku Boha po stvořitelském díle nebo jako vzpomínání osvobození Izraele z egyptského otroctví či jako humanitární potřeba poskytnut těžce pracujícím, hlavně otrokům a tažným zvířatům nějaký oddych.“⁶⁴

⁶² VÍCHA, K.: *Symboly a svátky muslimů a Židů*. Ostrava 1996. s. 3-4.

⁶³ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 145.

⁶⁴ JOHNSON, P.: *Dějiny židovského národa*. Praha 2007, s. 47.

O šabatu, jak vypovídá předcházející text, je židovským věřícím zakázáno pracovat. Práci je v tomto smyslu myšlena jakákoli činnost, která nějakým způsobem zasahuje do běhu světa. Jednotlivé zapovězené činnosti jsou vymezeny v traktátu z Talmudu z názvem „Šabat“. Mezi zapovězené činnosti například patří rozdělování ohně, což se převedeno do současné doby pojí se zákazem kouření, jízdy autem, rozsvěcování, protože při těchto činnostech dochází k vzniku jiskry.⁶⁵

Oslava šabatu začíná v pátek podvečer. Muž jde do synagogy a žena zatím chystá dům a hostinu k oslavě tohoto svátku, zapaluje šabatový svícen a modlí se za štěstí své rodiny. Na úvod bohoslužby a celého svátku je v synagoze zpívána liturgická modlitba „Pojď příteli, nevěstě vstříc“. Tuto píseň složil roku 1540 rabi Šlomo ha – Levi Alkabec. V písni je ženich symbolem pro Izrael a nevěsta symbolizuje Královnu Šabat.⁶⁶ Po bohoslužbě se všichni sejdou u hostiny. V průběhu šabatu se odehrávají tři hostiny zvané „seudot“. Při první se pronáší kiduš, koluje pohár vína, z něhož se všichni napijí. Umyjí si ruce na znamení rituální očisty. Před hostinou každý rituálně pojí osolenou chalu, což jsou dva propletené chleby, které fungují jako symbol díky Bohu za dary země. Mají připomenout putování izraelských kmenů pouští. Zvyk se opírá o biblické podání, podle kterého v pátek nalézali Židé dvojnásobné množství many a byli tak zbaveni nutnosti opatřovat si potravu ve dni odpočnutí (Exod 16, 22-30)⁶⁷

Obecně význam šabatu obyčejnému člověku může připadat spíše jako omezování, protože podle výčtu zákazů činnosti o šabatu má nevěřící člověk pocit, že Žid je tento den hrozně omezován. Ale opak je pravdou. Vše je založeno na jiném pojetí volného času pro Židy, kdy tito tento termín opravdu spojují s relaxací v podobě procházky, či návštěvy u známých, nebo nějaké kulturní akce. Šabat je oslavou svobody Židů. Jejich život je svobodný a podléhá pouze Bohu. Proto i dodržování šabatu ve starověkých dobách bylo pro Židy žijící v područí určitým způsobem revolty.

V sobotu dopoledne pokračuje oslava šabatu modlitbou v synagoze. Jde o poměrně dlouhou bohoslužbu, při které se čtou úseky z Tóry. U předčítání se postupně

⁶⁵ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 118.

⁶⁶ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 120.

⁶⁷ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 41.

vystřídá 8 mužů. Tóra je po účely těchto šabatových bohoslužeb rozdělena na 54 menších částí zvaných „sidra“. Opět následuje další společná hostina, při které se jí slavnostní jídlo a utužují se rodinné vztahy. Po tomto slavnostním obědě obvykle následuje odpočinek, či návštěva u známých. Poslední část svátečního dne tvoří večerní modlitba v synagoze, poslední sváteční hostina s rabínem, nebo nějakým učencem. Šabat se zakončuje tzv. „havdalou“ při které se Židé loučí se šabatem. Tento obřad se může konat jak v synagoze, tak v domácnostech. Během tohoto obřadu koluje mezi zúčastněnými nádoba s vonným kořením, které má potěšit všechny, kteří jsou smutní z konce šabatu.⁶⁸

Šabat zakončuje úkon, při kterém dochází k zapálení světla, které má symbolizovat boží čin popsany v Písmu boží větou: „Budiš světlo!“ Tedy samotný okamžik stvoření světa. Muž nebo nejmladší syn pak pronese poděkování a obřadně vínem uhasí plamen. Tím je Šabat zakončen.⁶⁹

7.3. Roš chodeš

Dalším častým svátkem, který však v současnosti již tak důsledný charakter nemá, je oslava novoluní, tedy začátku nového měsíce. Tento svátek je opřen o astronomický jev, čímž je objevení se první části Měsíce. Byl slaven v době biblického Izraele, k jehož uctění bylo potřeba chrámových obětí. V dnešní době je tomuto dni věnována zvláštní bohoslužba, kdy se pronáší určené žalmy a specifická modlitba s názvem Musaf.⁷⁰

⁶⁸ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 43.

⁶⁹ KUNETKA, F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 1994. s. 16-17.

⁷⁰ KUNETKA, F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 1994. s. 51-52.

7.4. Roš ha-šana

Oslava židovského nového roku probíhá s přihlédnutím k židovskému kalendáři 1. a 2. den měsíce tišri. Podle tradice se jedná o den, kdy byl stvořen svět. V Písmu je tento den naznačen pouze jako slavnostní den, za počátek nového roku se tento den začal považovat až v průběhu staletí. Tento svátek je znám také jako „Den troubení“. Dříve se pastevci svolávali troubením na „sofar“, nebo troubení bylo na znamení poplachu před blížícím se nebezpečím. Troubení na sofár má přimět jedince k přemýšlení nad svými skutky.⁷¹ V ekvivalentu s novým rokem se má narodit i nový člověk, který se věnuje pokání za své hříchy. Nový rok je v tomto smyslu i „Den soudu“, tak alespoň tento svátek prezentují rabíni. Dochází k určitému předurčení osudu, kdy zbožně a slušně žijící se dostanou do Knihy života, ti hříšní do Knihy smrti. Ostatní se dostanou do Knihy prostředních, mohou zvrátit své osudy, ale musí za své hříchy činit pokání.⁷² Co se týče rituálních oslav, svátek probíhá podobně jako šabat. Židovský lid se po tyto dny modlí, všichni se zdraví pozdravem „Šana Tova u-metuka“, v němž je skryto přání šťastného a spokojeného sladkého roku. Vše se halí do bílé barvy, neboť bílá barva je symbolem čistoty. Bílou se zdobí synagoga, i lid se obléká do bílé. První den svátku se odpoledne koná na břehu řek zvláštní rituál „tašlich“, což znamená odvržení hříchů prostřednictvím drobení kousků chleba do řeky.⁷³ Tak, jak je zvykem o šabatu, i při této oslavě probíhá honosná hostina. Do jídelníčku se přidávají jablka a med, které svou sladkostí mají ovlivnit i nadcházející rok. Chala nebo jablka jsou pak namáčeny do medu. Dalšími chody na hostině jsou pak třeba kachna v úpravě nasladko, čímž se myslí třeba jablková nádivka, či samotná kachna je pečená s medem.⁷⁴

⁷¹ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 46-47.

⁷² SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 160.

⁷³ KUNETKA, F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 1994. s. 42-43.

⁷⁴ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 162.

7.5. Jom kipur

Svátek Jom Kipur ,čili Den smíření, připadá na 10. tišri. V Písmu je tento den interpretován jako den, kdy se Abrahám obřezal a uzavřel tím svazek s Bohem. Na tento svátek má být člověk smířen s Bohem, člověk se má napravit, pokud se dopustil hříchu. Činí tak prostřednictvím smíření s lidmi, které musí poprosit o odpuštění, pokud se k nim nezachoval dobře. V návaznosti na svátek Roh ha-šana je tento „den smíření“ posledním dnem, kdy může jedinec ovlivnit své zapsání do knihy. Jeho zařazení do Knihy života, či Knihy smrti, je tímto dnem definitivní. Tento den musí být přesně ctěn čtyřiaadvacetihodinový půst. Půst se dodržuje nejen ve smyslu přijímání potravy, ale též pití. Je zakázáno mít pohlavní styk a vykonávat běžnou hygienu, kromě omývání rukou a očí.⁷⁵

Poslední jídlo je snědno v podvečer 9. tišri a tento den též musí prosit za odpuštění své bližní, na kterých se dopustili hříchu. Po večeři se všichni odeberou na bohoslužbu do synagogy, kde se prosí Boha za odpuštění za nedodržení všech svých slibů. Jom kipur je považován za největší z židovských svátků, a proto tento den probíhá několik intenzivních modliteb, které jsou souborně nazvány „Amida“, a přednes předepsaných liturgických textů. I pro tento svátek vyplývají stejná pravidla jako pro šabat. Dokonce jsou dodržována intenzivněji, protože Jom kipur je ve své důležitosti považován za „šabat šabatů“. I co se týče odívání má tento den svá pravidla. Muži si oblékají talit, nesmí se nosit šperky a kůže. V tento den si též muž obléká kitl, své pohřební roucho, jako znak úplného oddání Bohu.⁷⁶ V ortodoxnějších kruzích se dodržuje rituál „kaporot“, prostřednictvím něhož Bohu předkládají věřící smířčí oběť v podobě zaříznutí kohouta či slepice. Prostředkem kaparot, znamenajícím usmíření, mohou být obětovány i peníze, které jsou využity na dobročinné účely. Jom kipur je v podstatě završení deseti dnů pokání.⁷⁷

⁷⁵ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 165-167.

⁷⁶ KUNETKA, F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 1994. s. 44-45.

⁷⁷ http://cs.wikipedia.org/wiki/Jom_kipur (18. 4. 2009)

7.6. Sukot

Další z významných židovských svátků následující v židovském kalendáři je „Sukot“, Svátek stanů. Tento svátek, začínající v židovském kalendáři 15. tišri a trvající po sedm dní, má svůj původ vysvětlen v Bibli v knize Leviticus.

„Nuže patnáctého dne sedmého měsíce, když sklídíte zemskou úrodu, budete po sedm dnů slavit slavnost Hospodinovu. Prvního dne bude slavnost odpočinutí i osmého dne bude slavnost odpočinutí. Prvého dne si vezmete plody ušlechtilých stromů, palmové ratolesti, větve myrtových keřů a potočních topolů a sedm dní se budete radovat před Hospodinem, svým Bohem. Tuto slavnost budete slavit po sedm dní v roce. To je provždy platné nařízení pro všechna vaše pokolení. Budete ji slavit v sedmém měsíci. Sedm dní budete bydlet ve stáncích, všichni domorodci v Izraeli budou bydlet ve stáncích, aby všechna vaše pokolení věděla, že jsem přechovával Izraelce ve stáncích, když jsem je vyvedl z egyptské země. Já jsem Hospodin, váš Bůh.“⁷⁸

Samotná Hebrejská bible tedy tento svátek vysvětluje jednak jako připomenutí vyvedení Židů z egyptského zajetí, kdy v uctění tohoto historického okamžiku se po 7 dní dodržuje pobyt ve stánku „sukot“. Prostřednictvím tohoto si Židé připomínají putování pouští. Dalším důvodem slavení tohoto svátku je konec vinobraní a sklizně úrody, může proto být též označován jako „svátek sklizně“, kdy se Bohu děkuje za dary země. Podoba sukot je předem vymezena. Musí mít 4 stěny, střecha musí být z něčeho, přes co jsou vidět noční hvězdy, a sukot musí být postaven na soukromém pozemku. Je často různě vyzdoben například květinami, ozdobnými pláštiky, nebo svatebními baldachýny, obrázky, atd. V tomto stánku pak probíhá sváteční hostina. Za špatného počasí je od ní upuštěno a ve stánku proběhne pouze požehání, prostřednictvím vína a chleba, jak je zvykem i u jiných svátků.⁷⁹

Slavnostní tabuli tvoří převážně ovoce a zelenina, právě z důvodu oslavy úrody. Pro tento svátek se dodržuje typický rituál, tzv. mávání lulavem, což je svazeček čtyř

⁷⁸ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 173.

⁷⁹ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 53-55.

typických rostlin, které podléhají pravidlům halachy. Svazečkem se mává v průběhu Sukotu, vždy ráno o bohoslužbě. Sedmého dne se tento svazek otluče o zem na znamení zbavení se hříchů. Průběh bohoslužeb je obdobný jako u jiných svátků, například je opět pronášena modlitba Musaf a jiné liturgické modlitby. Zvláštním obřadem je recitace „hošanot“, specifická modlitba, která je pronášena při tradičním obcházení synagogy, které nejprve provádí představený obce a po něm všichni ostatní.⁸⁰

7.7. Šmini aceret

Svátek konající se 22. tišri. Přestože navazuje bezprostředně na Sukot, jedná se o samostatný svátek. Tento svátek označuje „osmý den svatého shromáždění“. O tomto svátku se prosí Bůh o déšť. Pro toto se spojuje tradiční modlitba Musaf s modlitbou Tefilat gešem, aby příští rok bylo dostatek vláhy a tím pádem i úroda. V tento den totiž podle hebrejské tradice Hospodin soudí vody celého světa. V návaznosti na střídání doby sucha s obdobím dešťů je ukončeno čtení Tóry a počne se další roční koloběh čtení.⁸¹

7.8. Simchat Tóra

Bezprostředně navazuje na Šmini aceret, protože v Izraeli se slaví 22. tišri. V diaspoře se koná o den později, a to 23. tišri. Doslova tento svátek symbolizuje „radost ze Zákona“, tedy oslavu opětovného započetí čtení Tóry.⁸² Tuto oslavu provází zvláštní obřad obcházení bimy se všemi svitky Tóry, které jsou v dané synagoze. Jedná se o radostný typ bohoslužby. Děti mají v rukou lampiony. Právě dětem rabín

⁸⁰ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 128.

⁸¹ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 55.

⁸² SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 176.

interpretuje význam Tóry a po kázání dostávají cukroví, aby tento svátek zachovaly v paměti. Opět svátek provází slavnostní hostina, zpívá se a tancuje.⁸³

7.9. Chanuka

Tento svátek se v židovské kultuře slaví od 25. kislevu do 3.tevetu. Svátek vznikl až v době pobiblické, jako následek historické události. Připomíná se jím vítězství nad krutým panovníkem Antiochem IV. Ten v procesu násilné helénizace pod trestem smrti zakázal obřizku a celkově se snažil židovské obyvatelstvo omezovat. Došlo k povstání a po třech letech bojů o svobodu došlo k osvobození Jeruzaléma. V roce 164 př.n.l., konkrétně právě 25. kislevu, byla obnovena chrámová bohoslužba.⁸⁴

Důležitost tohoto dne byla povýšena zázrakem, který se v souvislosti s tímto stal. Píše se o něm v traktátu Šabat. Píše se, že po vyhnání nepřátel z Chrámu, našli pouze jeden jediný džbán „neposkvrněného“ oleje, který se používal do sedmiramenného svícnu zvaného menor. Tento džbánek by stačil svým obsahem snad pouze na jeden den a v konečném výsledku vydržel svícen hořet celých 8 dní, než byl připraven olej nový.⁸⁵

V souvislosti s tímto zázrakem se vyvinula tradice zapalovat po dobu 8 dnů doma, či v synagoze osmiramenný svícen „chanukija“. Světlo na něm se zapaluje postupně zprava a slouží k tomu devátá svíce zvaná šamas. Každý večer se zapálí světlo, které je pro daný den příslušné, po něm se zapalují ostatní svíce příslušící předešlým dnům. Při zapalování svíček na svícnu pak děkují Hospodinu za zázraky, rodina zpívá a modlí se. Večer, kdy se zapaluje první svíce, děti dostávají dárky. Večer v těchto dnech platí i zákaz práce. I této události jsou podřízeny bohoslužby. Neobsahují žalozpěvy za zemřelé, z Tóry jsou předčítány pasáže věnující se Chrámu a procesu jeho zasvěcení.⁸⁶ Co se týče slavnostní tabule o Chanuce, obsahuje tučná jídla,

⁸³ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 55.

⁸⁴ JOHNSON, P.: *Dějiny židovského národa*. Praha 2007, s. 109.

⁸⁵ PAVLINCOVÁ, H.: *Slovník. judaismus, křesťanství, islám*. Praha 1994, s. 48.

⁸⁶ KUNETKA, F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 1994. s. 49.

neboť tuk má připomínat olej nalezený v Chrámu. Těmito pokrmy jsou bramborové placky „latkes“ a koblihy „sufganiot“.⁸⁷

7.10. Tu bi ševat

Název tohoto svátku v hebrejštině doslova znamená 15. ševat. Jde o svátek, který se zaměřuje na uctění přírody. Jde o „Nový rok stromů“, kdy se oslavuje přicházející jaro. Tu bi ševat je menším svátkem a slaví se hostinou zvanou seder. Na hostině se pije víno a konzumuje se ovoce. Tato tradice je v úzké souvislosti s učením kabalistů, kde navazuje na koncepci duchovního stromu. V Izraeli je zvykem v tento den zasazovat nové stromky.⁸⁸

7.11. Purim

Jinak řečeno „Svátek losů“ je v židovském kalendáři slaven 14. adaru. Není biblickým svátkem, ale vznikl jako připomínka na dějinnou událost. Jedná se o událost z doby vlády perského krále Achašveroše. O této události blíže pojednává kniha Ester. „Proradný vezír Haman se pokusil vyhladit všechny Židy v zemi. Nejvhodnější datum pro svůj záměr získal házením losu, odtud pochází název svátku. Díky odvaze statečné a krásné královny Ester a jejího strýce Mordechaje se podařilo tento plán překazit. Předčítání svitku Ester (Megilat Ester) patří k hlavní náplni bohoslužeb. Megila se předčítá v předvečer svátku i v ranní pobožnosti. Kdykoliv se v textu objeví Hamanovo jméno, je přehlušeno křikem dětí a rachotem řehtaček. Svitek Ester se někdy uchovává ve stříbrných ozdobných pouzdrech a jako jediná z biblických knih se zdobí ornamentálními a figurálními ilustracemi. Večer se pořádá veselá hostina, při níž má člověk vypít tolik vína, aby nebyl schopen rozeznat Mordechaje od Hamana. V Izraeli i mimo něj se Purim slaví hlučnými maškarními karnevaly. Oblíbené jsou dětské divadelní hry o královně Ester. Purim je také příležitostí k výměně dárků mezi

⁸⁷ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 182.

⁸⁸ KUNETKA, F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 1994. s. 52.

příbuznými a přáteli. Zvyk se nazývá mišloch manot(„šlachmones, doslova „rozesílání porcí“). Často je darem purimové pečivo Hamanovy taštičky, plněné mákem nebo marmeládou“.⁸⁹

7.12. Pesach

Tento svátek probíhá v židovském kalendáři od 15. do 22 nisanu. Svátek si je možno vyložit jako oslavu dozrávání, nebo též svátek oslavující příchod jara. V přesné podobě si prostřednictvím tohoto svátku Židé připomínají vysvobození svého národa z egyptského zajetí. Základní tradici pro tento svátek určuje přímo kniha Exodus. V ní se praví: „Mojžiš řekl lidem: Pamatujte na tento den, kdy jste vyšli z Egypta, z domu otroctví. Hospodin vás odtud vyvedl pevnou rukou. Proto se nesmí jíst nic kvašeného. Vycházíte dnes, v měsíci abíbu. Až tě Hospodin uvede do země Kenaanců, Chetejců, Emorejců, Chivejců a Jebúsejců, o niž se zavázal tvým otcům přísahou, že ji dá tobě, zemi oplývající mlékem a medem, budeš v ní tohoto měsíce konat tuto službu: sedm dní budeš jíst nekvašené chleby. Sedmého dne bude slavnost Hospodinova. Nekvašené chleby se budou jíst po sedm dní. Nespatří se u tebe nic nekvašeného, na celém tvém území se u tebe nespatří žádný kvas. V onen den synovi oznámíš: „Toto je pro to, co mi prokázal Hospodin, když jsem vycházel z Egypta. A budeš to mít jako znamení na své ruce a jako připomínku mezi svýma očima, aby v tvých ústech zůstal Hospodinův zákon, neboť pevnou rukou tě vyvedl Hospodin z Egypta.“⁹⁰

Hebrejská bible objasňuje nejen původ svátku, ale objasňuje zde i základní rituál, na kterém je Pesach postaven. Tím se míní pojídání tzv. macesů, nekvašených chlebů. Nekvašených proto, že v době, kdy utíkali ze zajetí a putovali pouští, byli nuceni jíst ještě nedokvašený chléb. Tento chléb byl pouze směsí mouky a vody.⁹¹

Pesach samotný začíná večer předem, kdy se v souladu s Písmem obřadně prohledává domov, v Hebrejské bibli řečeno území, zda-li se v něm někde nenachází

⁸⁹ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 57.

⁹⁰ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 191.

⁹¹ KUNETKA, F.: *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc 1994. s. 25.

pozůstatky kvasu. Předtím byl různě po místnostech pohozen chléb, který se právě při tomto úvodním rituálu hledá, aby se následně druhý den spálil. Nejdůležitější částí svátku je „sederová“ večeře. Koná se po návštěvě synagogy, kde proběhla slavnostní bohoslužba. Klíčovým bodem sederové večeře, což v překladu znamená uspořádání, je pojídání slavnostních jídel v předem pevně stanoveném pořadí. Hostinu doprovází čtení a vyprávění o událostech, které provázeli odchod Židů z Egypta. Čte se ztv. hagada. Toto vyprávění je určeno hlavně pro děti, aby pochopily význam svátku. Základ tabule tvoří tři macesy, které jsou přikryty speciálními zdobenými ubrusy. Dále jsou na stole pokrmy, které mají určitou náboženskou symboliku. Jsou umístěny na sederovém talíři a podle tradice by na nich měli být: „zeroa- pečená kost, připomínající oběť beránka, bejca- vejce, vzpomínka na sváteční oběti, maror- hořké byliny jako připomenutí hořkosti otroctví, karpas- petržel, brambor, které symbolizují čas jara, charoset- sladká směs mandlí, rozinek, skořice a vína, představující maltu, z níž se v Egyptě vyráběly cihly.“⁹² Dále je na stole pohár vína pro proroka Eliáše, každý pak ze členů má vlastní pohár, který musí na čtyřikrát vyprázdnit a naplnit. Na slavnostním stole je pak kromě těchto všech uvedených pokrmů miska se slanou vodou. Má za úkol připomenout slzy židovského lidu. V průběhu svátku se samozřejmě zpívá a tancuje. Zákaz práce trvá pouze první a poslední dva dny.⁹³

⁹² ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: *Židovské tradice a zvyky*. Praha 1992, s. 51.

⁹³ SPIEGEL, P.: *Kdo jsou Židé?*. Brno 2007, s. 196.

7.13. Lag ba omer

Svátek je spojen s historickou událostí a je vázán na 18. ijar. Podle tradice tento den skončila tyranie římských úřadů, která nastala po porážce Bar Kohby. Podle tradice v tento den skončila epidemie, při které umírali učenci rabiho Akivy.⁹⁴ V tento den je též výročí rabína Šimona Bar Jochaje, autora knihy Zohar, nejvýznamnější památky kabalistického učení. Vzhledem k těmto událostem je tento den pokládán za svátek učitelů a žáků. Na tento svátek se tradičně střílí z luku, k připomenutí válek s Izraelem. Nepatří mezi významné svátky, a proto v tento den neplatí zákaz práce ani jiné podobné příkazy.⁹⁵

7.14. Šavuot

Tento svátek, kterému se říká „Svátek týdnů“, navazuje na Pesach. Slaví se padesátý den po Pesachu, 6. a 7. sivanu. Svátek má dva významy. V prvním, náboženském významu, tento den bylo na hoře Sinaj Mojžíšovi předáno učení Tóry. Bylo to přesně 50. den po svátku Pesach, tedy 50. den potom, co Mojžíš vyvedl svůj lid z egyptského područí. Dále na tento den připadá i oslava konce sklizně. Probíhala v podobě slavnosti, při které byly vyzdobeny synagogy. Zemědělci přinášeli na oltář nejkrásnější kousky své úrody, jako poděkování Hospodinu. S oslavou tohoto svátku se pojí opět ojedinělý styl bohoslužby, kdy se ke klasickému průběhu přidává čtení pasáže z Písma, která přísluší tomuto svátku. V tomto případě je to předčítání z knihy Rut, jejíž pasáže se tematicky vážou ke sklizni. Opět ke svátku připadá slavnostní hostina se specifickou úpravou jídelníčku. Takovým typickým pokrmem jsou koláče, které svým tvarem připomínají desky s Písmem.⁹⁶

⁹⁴ KUNETKA, F.: Židovský rok a jeho svátky. Olomouc 1994. s. 53.

⁹⁵ ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽELOVÁ, J., PUTÍK, A.: Židovské tradice a zvyky. Praha 1992, s. 57.

⁹⁶ KUNETKA, F.: Židovský rok a jeho svátky. Olomouc 1994. s. 32-35.

7.15. Tiša be av

Je smutným svátkem, kterým si Židé 9. avu připomínají smutnou historii. V tento den došlo podle tradice hned k několika smutným událostem. Došlo ke zničení prvního Chrámu v roce 586. př.n.l. a druhému zničení v roce 70.n.l. Také bylo tento den definitivně potlačeno povstání Bar Kochby. Padla pevnost Betar, kde se koncentrovala poslední vlna odporu. Tento den je také dnem, kdy v roce 1290 došlo k vyhnání židovského národa z britských ostrovů a pak znovu ze Španělska roku 1492. Na paměť těchto událostí se celý tento sváteční den drží půst, svatostánek se na znamení smutku pokrývá černou látkou. Při bohoslužbě je čten „Pláč Jeremijášův“ a žalozpěvy. Zvykem, který se pojí k tomuto svátku, je navštěvovat hroby učenců.⁹⁷

⁹⁷ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s. 131.

8. Kabala a Chasidismus

V souvislosti s dějinnými událostmi, konkrétně sílícími útlaky židovského národa a neustále sílícími protižidovskými myšlenkami, se v kultuře Židů, žijících v diaspoře, začalo silně vyvíjet mystické učení. Vzniklo jako tendence věřit v lepší budoucnost židovského národa. Židé v diaspoře obecně podléhali rozličným tendencím interpretace své víry. V průběhu dějin se vyvíjely různé směry židovství. Na jedné straně existovalo ortodoxní židovství, na druhé straně židovská víra podléhala osvícenským ideálům a modernizaci doby. A právě v důsledku toho se v židovství vytvořila dvě silná učení, která významně ovlivnila židovskou kulturu. Jednalo se o kabalistické učení a chasidismus. Postihnout učení kabaly je značně složité, neboť toto mystické učení je obsaženo v textech o zhruba desetitisíci stránkách. Navíc tím, že jde o mystiku, je tato problematika sama o sobě značně abstraktní.

„Kabala“, která se dá překládat jako „mystická tradice“, vznikla zhruba na přelomu 12. a 13. století na východě, konkrétně v Orientu. Samotná kabala má však starší historii, neboť její učení bylo údajně spolu s Písmem předáno Mojžíšovi na hoře Sinaj. Učení kabaly vysvětluje stvoření světa, spočívající v existenci tzv. 10 sefir. To jsou podle kabalistického učení duchovní pračísla, nehmotné duchovní ideje, aspekty Boha, používá se pro ně i ekvivalent cesty. Cesty, prostřednictvím nichž Bůh vytvořil svět. Celkem jich je 32. Ta ostatní jsou písmena hebrejské abecedy. Celé kabalistické učení je založeno na spisu „Sefer Jecira, pocházející ze 7. století, a je chápán jako kniha stvoření. Právě zde je vysvětlena role sefir. Tuto problematiku dále rozpracovávají a rozšiřují knihy Bahir a Zohar. V knize Bahir, která vznikla ve 12. století na jihu Francie, sfirot tvoří jakýsi duchovní strom, prostřednictvím něhož svět existuje. V další knize Zohar, vzniklé ve 13. a 14. století ve Španělsku, je výklad chápán jako mystický výklad k Tóře. Je zde ještě konkrétněji vysvětlena idea kabalistické mystiky a dílo je považováno za nejvýznamnější. Kabala byla mnohdy dosti desinpretována. Byla často chybně chápána jako magie, čarodějnictví, či okultismus, jedná se však pouze o určitou ideu stvoření světa.⁹⁸

⁹⁸ CHOURAQUI, A.: Dějiny judaismu. Praha 1995, s.50-59.

V důsledku událostí v roce 1648, kdy na území Polska Bohdan Chmelnický vyvražďoval Židy, nebo je prodával do otroctví, židovský lid žijící v diaspoře potřeboval věřit v ideu lepší budoucnosti. Došlo k upnutí se k víře ve spasení, v příchod Mesiáše. V tomto kritickém klimatu vznikl směr zvaný chasidismus.⁹⁹ Toto učení se opřelo o kabalu, židovskou mystiku, etiku a talmudské učení. Bylo založeno na víře v dobro. Znova se oprášila idea Mesiáše, tentokrát ale v podobě tzv. „cadika“. V tomto pojetí je chápán jako někdo, kdo zprostředkovává vztah mezi člověkem a Bohem, ale vše je v duchu pravidel Písma, kdy se mu Bůh nemůže zjevit ve své podobě, protože Boha nelze spatřit. Cadik ho může spatřit pouze prostřednictvím něčeho, stejně jako kdysi Mojžíš. Prostřednictvím cadika pak může každý z nás lépe sloužit Bohu.¹⁰⁰ Chasidismus jako takový byl prakticky jedním ze směrů náboženské ortodoxie, protože v podstatě stál na silné víře v důsledné plnění božských přání.

⁹⁹ SPIEGEL, P.: Kdo jsou Židé?. Brno 2007, s. 86.

¹⁰⁰ PAVLÁT, L.: *Židé- dějiny a kultura*. Praha 2005, s.28.

Závěr

Životní přehled člověka a jeho sžití s okolním světem pomáhá formovat znalost kultur. Jednou z těchto kultur je i kultura židovského národa. V této bakalářské práci bylo mým cílem objasnit kulturu tohoto fascinujícího národa.

V souvislosti s tím, že se jedná o národ, který spíše než území spojuje specifické náboženství, jsem se ve své práci pokusila vystihnout podstatu víry Židů. Konkrétně bylo mým cílem vysvětlit pojem judaismus, jeho vývoj v dějinách a na jakých principech spočívá.

Opěrným bodem je v judaismu Hebrejská bible. Tento ojedinělý kodex obsahuje kromě základních principů židovství také shrnutí, co všechno židovský národ ve své minulosti zažil. Mým cílem bylo tedy vystihnout jeho význam, samotnou historii tohoto díla a jeho uspořádání.

V další části své práce jsem popisovala typický symbol židovství, jímž je synagoga. Zaměřila jsem se zejména na její význam pro židovskou komunitu, a to jak typická synagoga vypadá. Vzhledem k tomu, že je takřka druhým domovem správného Žida, v další kapitole jsem nastínila průběh typické židovské bohoslužby, která se v ní odehrává. S přihlédnutím k dějinám jsem se zaměřila na roli jednotlivých předmětů, které se v synagoze nacházejí a které slouží potřebám bohoslužby.

V další části své práce jsem se zaměřila na židovského jedince s cílem objasnit co nejlépe jeho životní styl, jeho sociální prostředí a popis významných událostí, které ve svém životě prožívá.

Se stejným záměrem jsem do své práce zařadila kapitolu o židovských svátcích, neboť život židovského jedince je v průběhu roku spjat s mnoha svátky a tradicemi. Snažila jsem se popsat řadu rituálů, které se ke svátkům pojí, jejich původ a které v duchu své víry musí Židé ctít a dodržovat.

Do kultury judaismu jsem zařadila též fenomén židovské mystiky, konkrétně kabalistické učení a chasidismus, jež svou zvláštní filozofií výrazně ovlivnily interpretaci judaismu.

Použité zdroje

- [1] FISHBANE, Michael A. *Judaismus: Zjevení a tradice*. Praha: Prostor, 1996. 192 s. ISBN 80-85190-47-8
- [2] HORAN, Martin. *Malá kniha židovské moudrosti*. Praha: Volvox Globator, 1996, 48 s. ISBN 80-7207-003-7
- [3] CHALIEROVÁ, Catherine. *Židovská jedinečnost a filozofie*. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993. 38 s. ISBN 80-7007-027-7
- [4] CHOURAQUI, André. *Dějiny judaismu*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 86 s. ISBN 80-85865-81-5
- [5] JOHNSON, Paul. *Dějiny židovského národa*. Praha: Rozmluvy, 2007. 591 s. ISBN 978-8085336-38-2
- [6] JOHNSON, Paul. *Dějiny civilizací svaté Země*. Brno: Barrister& Principal, 2003. 190 s. ISBN 80-86598-20-9
- [7] KUNETKA, František. *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc: 1994. 78 s.
- [8] LEMAIRE, André. *Dějiny hebrejského národa*. Praha: ERM, 1994. 111 s. ISBN 80-901477-6-3
- [9] LÖW, Maharal. *Ner Micva: O svátku Chanuka*. Praha: P₃K, 2006. 132 s. ISBN 80-903587-5-6
- [10] PAVLÁT, Leo. *Židé – dějiny a kultura*. Praha: Židovské museum, 2005. 160 s. ISBN 80-86889-11-4
- [11] PAVLINCOVÁ, Helena. *Slovník. judaismus, křesťanství, islám*. Praha: Mladá fronta, 1994. 472 s. ISBN 80-204-0440-6
- [12] RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad: 2003. 376 s. ISBN 80-7021-634-4
- [13] SADEK, Vladimír., FRANKOVÁ, Anita., ŠEDINOVÁ, Jiřina. *Židovské dějiny, kultura a náboženství*. Praha: SPN, 1992. 59 s. ISBN 80-04-25998-7

- [14] SCHÄFER, Peter. *Dějiny Židů v antice*. Praha: Vyšehrad, 2003. 263 s. ISBN 80-7021-633-6
- [15] SCHOLEM, Gershom. *Kabala a její symbolika*. Praha: Volvox Globator, 1999. 88 s. ISBN 80-7207-315-X
- [16] SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?*. Barrister& Principal, 2007. 228 s. ISBN 978-80-87029-07-7
- [17] ŠEDINOVÁ, Jiřina., DOLEŽELOVÁ, Jana., PUTÍK, Alexandr. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Státní židovské museum, 1992. 84 s. ISBN 80-900750-9-6
- [18] VÍCHA, Kamil. *Symboly a svátky Muslimů a Židů*. Ostrava: Milata, 1996. 25 s.
- [19] WEINREB, Friedrich. *Znamení života*. Praha: Česká křesťanská akademie, 2004. 144 s. ISBN 80-85795-13-2
- [20] http://cs.wikipedia.org/wiki/Jom_kipur (18. 4. 2009)
- [21] <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ketuba> (18. 4. 2009)
- [22] 21. století extra.: *99x záhady Bible*, podzim, 2008

Resumé

Tato bakalářská práce se zabývá historií kultury židovského národa. Popisuje židovské náboženství a jeho základní písemný pramen, kterým je Hebrejská bible. Pojednává o historii židovského národa, vysvětluje životní styl Židů a popisuje důležité okamžiky jejich života jako je narození, dospívání, svatba a smrt. Také obsahuje výčet různých symbolů židovství a jejich význam pro židovskou kulturu. Popisuje židovské svátky, jejich původ a způsob, jakým je Židé slaví.

Abstract

This Bachelor thesis deals with a history of Jewish nation culture. It describes Jewish religion and its fundamental written source, which is Hebrew Bible. The thesis treats of Jewish nation history, explains the lifestyle of Jews and describes the important moments of their life such as birth, adolescence, wedding and death. It also contains specification of various Judaism symbols and their importance for Jewish culture. It describes Jewish holidays, their origin and the way of their celebration.

Seznam příloh

1. Svitek Tóry, Boskovice, 1864
2. Plášťík na Tóru, Brno, 1896
3. Povijan na Tóru, Loštice, 1750
4. Ukazovátka, 19.- poč. 20. století
5. Kalendář, 18. století
6. Pesachová hagada, Morava, 1728
7. Synagogální chanuková menorá, Čechy, 1.pol.19. stol.
8. Chanukový svícen, Čechy, 2.pol. 18.století
9. Zásnubní prsten

Bibliografický záznam

STRAŇÁKOVÁ, Eva. Historie kultury židovského národa: bakalářské práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy, 2009. 57 l., 9 l. příl. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Radovan Rybář

Anotace

Cílem této práce je snaha objasnit kulturu židovského národa s přihlédnutím k dějinám. Konkrétně pak význam židovské kultury v dějinách, její původ a historie. Cílem je vysvětlit základní myšlenku judaismu, dále vznik, vývoj a způsob dodržování židovských tradic. Zároveň je snahou popsat členy tohoto národa, jejich vzhled, myšlení a životní styl, který závisí na víře. Práce má za cíl seznámit s důležitými okamžiky v životě Žida. Celkově pak tedy utřídit tyto informace a vytvořit uspořádané dílo, pojednávající o této fascinující kultuře.

Klíčová slova: dějiny, judaismus, synagoga, bohoslužba, životní styl, prostředí, rodina, tradice, svátky, rituál

Annotation

The aim of this thesis is an effort to clarify the culture of Jewish nation with regard to history, especially the importance of Jewish culture in the history, its origin and histories. The purpose is to explain the keynote of Judaism followed by origin, evolution and way of adhering to Jewish traditions. Simultaneously, the effort is to describe members of this nation, their appearance, thinking and lifestyle which rests on the religion. The thesis is intended to familiarize with important moments in the life of Jew. Generally, it aims to assort this information and create an organized publication treating of this fascinating culture.

Keywords: history, Hebraism, synagogue, church service, lifestyle, atmosphere, family, tradition, holiday, ritual